

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου
Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ-ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Πανωραία Κωστούλη

Επιβλέπων: Ναζάκης Χαρίλαος, καθηγητής Τμήματος Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

Πρέβεζα, Μάρτιος 2017

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου
Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ-ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Πανωραία Κωστούλη

Επιβλέπων: Ναξάκης Χαρίλαος, καθηγητής Τμήματος Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

Πρέβεζα, Μάρτιος 2017

**HISTORY AND EVOLUTION
OF ACCOUNTING SCIENCE**

© Κωστούλη, Πανωραία, 2017.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, 07/04/2017

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Χαρίλαος Ναζάκης

Υπογραφή

καθηγητής Τμήματος Λογιστικής

και Χρηματοοικονομικής, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

2. Μέλος επιτροπής

Μιχαήλ Διακομιχάλης

Υπογραφή

αναπληρωτής καθηγητής Τμήματος Λογιστικής

και Χρηματοοικονομικής, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

3. Μέλος επιτροπής

Κωνσταντίνος Καραμάνης

Υπογραφή

επίκουρος καθηγητής Τμήματος Λογιστικής

και Χρηματοοικονομικής, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

Ο Διευθυντής του ΠΜΣ

Μιχαήλ Διακομιχάλης

Υπογραφή

αναπληρωτής καθηγητής Τμήματος Λογιστικής

και Χρηματοοικονομικής, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές απόψεις και δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής. Όλες οι δημοσιευμένες και μη πηγές που έχω χρησιμοποιήσει αναφέρονται στη βιβλιογραφία.

Κωστούλη, Πανωραία

Υπογραφή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι αρχαίοι άνθρωποι για να μπορούν να παρακολουθήσουν τις συναλλαγές με τους συνανθρώπους τους, ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν γραπτά σημεία. Για αυτό το λόγο, τα πρώτα σημεία γραφής ήταν στοιχεία που παρίσταναν είδη εμπορίου ή λογαριασμούς των συναλλαγών. Αυτό τους ώθησε να αναπτύξουν το εμπόριο (βλ. Φοίνικες), τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τις διάφορες τέχνες. Παράλληλα με την πρόοδο και την ανάπτυξη αυτή άρχισαν να χρησιμοποιούν τα μαθηματικά και τη λογιστική, τα οποία αποτελούσαν βασικά στοιχεία για τις διάφορες εμπορικές τους συναλλαγές. Έτσι κυρίαρχο ρόλο παίρνουν οι «γραφείς» οι οποίοι παίζουν το ρόλο των λογιστών και συνέβαλλαν στην ανάπτυξη εμπορικών συναλλαγών συντάσσοντας διάφορα έγγραφα και επιλύοντας οικονομικά ζητήματα. Τα καθήκοντα των λογιστών ήταν ποικίλα και κάλυπταν όλες τις σύγχρονες οργανωτικές, διοικητικές και οικονομικές αρμοδιότητες του κράτους (βλ. Μυκήνες). Στοιχεία Λογιστικής εκτός από τους προϊστορικούς χρόνους, υπάρχουν και στους ιστορικούς χρόνους στην Αίγυπτο και την Ελλάδα.

Οι βάσεις για τη σύγχρονη Λογιστική τέθηκαν την περίοδο του Μεσαίωνα κατά τη διάρκεια του οποίου η μελέτη του μοναχού Λούκα Πατσιόλο βοήθησε τα μέγιστα στην ανάπτυξη της λογιστικής. Από το 16ο έως το 18ο αιώνα δεν υπάρχουν σημαντικές αλλαγές αλλά στα τέλη του 18ου και κυρίως στον 19ο αιώνα παρατηρείται άνθιση της λογιστικής.

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα διαμορφώνονται νέες τάσεις και κατευθύνσεις στη Λογιστική. Αυτή πλέον δεν περιορίζεται μόνο στην εγγραφή οικονομικών πράξεων και στον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων αλλά αποτελεί όργανο πρόβλεψης επερχόμενων καταστάσεων και βάση για την κατάρτιση του προϋπολογισμού. Επιτρέπει έτσι τον έλεγχο της οικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού, δίνοντας τη δυνατότητα στον επιχειρηματία ή CEO να λαμβάνει ορθές αποφάσεις σχετικά με την πορεία και το μέλλον της επιχείρησης ή του οργανισμού.

Η Λογιστική σήμερα αποτελεί βασικό εργαλείο της αποτελεσματικής διοίκησης, του προγραμματισμού και του ελέγχου μιας οικονομικής μονάδας.

Λέξεις κλειδιά: Λογιστική, αρχαιότητα, μεσαίωνας, Luca Pacioli, διεθνή και ελληνικά λογιστικά πρότυπα, νέες τεχνολογίες, τράπεζες, απλογραφικό και διπλογραφικό σύστημα, λογιστής, φοροτεχνικός

ABSTRACT

The ancient people to be able to watch the dealings with their fellows began using written signs. For this reason, the first signs were writing data types depicted trading accounts or transactions. This prompted them to develop trade (see. Phoenicians), agriculture, animal husbandry and the various arts. Along with the progress and development that began to use mathematics and accounting, which were key elements in their various commercial transactions. So take the dominant role "scribes" who play the role of accountants and contributed to the development of trade by drafting various documents and solving economic issues. The accountants tasks were varied and covered all modern organizational, administrative and financial powers of the State (see. Mycenae). Accounting data except prehistoric times, there are historic times in Egypt and Greece.

The basis for modern logistic entered the Middle Ages during which the study of the monk Luca Paccioli helped greatly to the development of accounting. From the 16th to the 18th century no significant changes, but in the late 18th and especially the 19th century observed bloom of accounting.

During the 20th century formed new trends and directions in Accounting. This is no longer limited to recording the transactions and the determination of results, but an instrument of anticipation of situations and the basis for budgeting. Thus allowing control of the financial situation of a company or an organization, enabling the entrepreneur or CEO to make appropriate judgments on the state and future of the enterprise or organization.

The Accounting today is an essential tool of effective management, planning and control of a business unit.

Keywords: Accounting, antiquity, Middle Ages, Luca Paccioli, Greek and international accounting standards, new technologies, banking, single-entry book keeping and double-entry book keeping, accountant, tax consultant

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
Λέξεις κλειδιά	8
ABSTRACT	9
Keywords	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
1.1 Προϊστορικές απαρχές της Λογιστικής στο χώρο της Εγγύς Ανατολής	13
1.2 Απαρχές της Λογιστικής στους αρχαίους λαούς της Εγγύς Ανατολής.....	14
Το Ελάμ.....	14
Η Σουμερία	14
Η Αίγυπτος.....	15
Βαβυλωνία και Ασσυρία	16
Η οικονομία της Φοινίκης	17
1.3 Προϊστορικές απαρχές της Λογιστικής στον Ελλαδικό χώρο.....	18
Κρήτη	18
Μυκήνες	20
Κυκλάδες	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	23
Ιστορικοί Χρόνοι.....	23
2.1 Η οικονομία της Σπάρτης	23
2.2 Η Οικονομία της Αθήνας	24
2.3 Μεσαίωνας.....	27
Απλογραφική Μέθοδος.....	30
Διπλογραφική Μέθοδος.....	30
2.4 Ο Luca Paccioli-Πατέρας της Λογιστικής	32
2.5 Διπλογραφία και οικονομική Αναγέννηση	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	37
3.1 Η Λογιστική από τον 16ο-19ο αιώνα	37
3.2 Η Λογιστική της Σύγχρονης Εποχής.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	43
4.1 Περιεχόμενο και χαρακτηριστικά στη Λογιστική.....	43
4.2 Έννοια και ορισμοί της λογιστικής επιστήμης	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	46

5.1 Λογιστική και Νέες Τεχνολογίες.....	46
5.2 Υπολογιστικά προγράμματα	47
5.3 Οικονομική πληροφορία και ενημέρωση	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	52
6.1 Διεθνή και ελληνικά λογιστικά πρότυπα	52
6.2 Πλαίσιο κατάρτισης και παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων	53
6.3 Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα	54
6.4 Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	57
Θεσμικό πλαίσιο για το επάγγελμα του λογιστή-φοροτεχνικού	57
7.1 Α' Τάξη.....	58
7.2 Β' Τάξη	58
7.3 Μεταβατικές διατάξεις	59
7.4 Περιεχόμενο επαγγελματικής δραστηριότητας.....	62
7.5 Ο ρόλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (Ο.Ε.Ε.)	63
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Λογιστική από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι και σήμερα, ακολουθεί την εξέλιξη της οικονομικής και πολιτιστικής ζωής του ανθρώπου. Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι οι άνθρωποι των προϊστορικών χρόνων έκαναν «λογιστικές εγγραφές» χωρίς αριθμούς και χωρίς γράμματα, χρησιμοποιώντας διάφορα σύμβολα (γραμμές ή σημεία) πάνω σε δέντρα, πλάκες, πίνακες και ξύλα για να εκφράσουν λογιστικές πράξεις. Επάνω σε κομμάτια ξύλου που ονομάζονταν «σκυτάλες», χάραζαν εγκοπές, που κάθε μία τους αντιστοιχούσε σε μια συναλλαγή. Ο τρόπος ήταν απλός: Έκοβαν το ξύλο στη μέση, έβαζαν τα δύο τεμάχια παράλληλα, δίπλα-δίπλα και χάραζαν μια εγκοπή στην ίδια ευθεία. Το ένα κομμάτι έπαιρνε ο πιστοδότης και το άλλο ο πιστολήπτης.

Στην αρχαία Αίγυπτο βρέθηκαν πινακίδες χρονολογούμενες από τη νεολιθική εποχή που εμφανίζουν «λογαριασμούς». Αυτό σημαίνει ότι υπήρχε κάποια υποτυπώδης λογιστική, η οποία ήταν αναγκαία για τις συναλλαγές τους. Ανατρέχοντας την προϊστορία και την ιστορία μπορούμε να βρούμε και άλλα παραδείγματα για τη χρήση της λογιστικής. Για παράδειγμα, οι πρωτόγονες φυλές χρησιμοποιούσαν «εγχάρακτους ράβδους», στις οποίες κάθε χάραξη ήταν σύμβολο λογαριασμού ή μιας μορφής. Επίσης, οι ιθαγενείς του Περού με συνδυασμούς κόμβων σημείωναν αριθμούς, ιδέες και λογαριασμούς σε σκοινιά διαφόρων χρωμάτων. Τέλος, οι φυλές των Ίνκας εφάρμοσαν μια ιδιότυπη λογιστική, χωρίς γραφή, αριθμούς, γραμμές και σημεία. Χρησιμοποίησαν νήματα για λογιστικές και άλλες ανάγκες.

Γενικότερα είναι γνωστό ότι η ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των φυλών κατέστησε αναγκαία τη χρησιμοποίηση των γραπτών σημείων. Για αυτό το λόγο, τα πρώτα στοιχεία γραφής ήταν σημεία, που παρίσταναν είδη εμπορίου και λογαριασμούς των συναλλαγών. Αυτό προέκυψε επειδή το εμπόριο γινόταν μεταξύ φυλών με διαφορετικές γλώσσες, οπότε ήταν απαραίτητο να υπάρχει ένα σύστημα επικοινωνίας που θα αντιλαμβάνονταν όλοι. Τα σημεία που παρίσταναν αριθμούς ήταν τα πρώτα γραπτά σύμβολα. Αυτά τα σύμβολα-σχέδια αφορούσαν εμπορικές πληροφορίες.

Παράλληλα με τα σύμβολα αναπτύχθηκε μια μορφή γραφής, που ήταν κλάδος της ζωγραφικής και του σχεδίου. Ανάλογη εξέλιξη του σχεδίου προς τη γραφή παρατηρούμε και στο Μεσογειακό χώρο κατά το τέλος της νεολιθικής εποχής. Αργότερα με την ανάπτυξη της γραφής και των συναλλαγών εμφανίσθηκαν οι γραφείς που συνέβαλλαν τα μέγιστα στην ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών, συντάσσοντας διάφορα έγγραφα, σχετικά με τις συναλλαγές, που αφορούσαν λογιστικά και οικονομικά θέματα. Τα κείμενα των γραφέων ήταν ποικίλα και κάλυπταν όλες τις σύγχρονες οργανωτικές, διοικητικές και οικονομικές αρμοδιότητες μιας πολιτειακής δομής (βασίλειο, πόλη-κράτος κλπ). Βλέποντάς την ιστορία από λογιστική πλευρά, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι οι πολιτισμοί αυτοί δε θα μπορούσαν να υπάρξουν χωρίς πλήρες λογιστικό σύστημα και χωρίς συστηματικούς ελέγχους που ήταν απαραίτητοι για τη λογιστική (Treuil *et al.*, 1996).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Προϊστορικές απαρχές της Λογιστικής στο χώρο της Εγγύς Ανατολής

Η πολιτιστική εξέλιξη του ανθρώπου αρχίζει την εποχή του Λίθου, όπου έλαβε χώρα η «παραγωγική επανάσταση που έθεσε τις στερεές βάσεις πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν όλοι οι μεταγενέστεροι πολιτισμοί της αρχαιότητας». Η Νεολιθική εποχή στη Μέση Ανατολή αρχίζει γύρω στα 7000 π.Χ περίπου, με ένα πλήθος οικισμών, οι οποίοι βρίσκονται σε μια «ακεραμική» ή «προκεραμική» φάση, κατά την οποία γίνεται καλλιέργεια δημητριακών και εξημέρωση ζώων. Τα χαρακτηριστικά αυτά εμφανίζονται και στην Ελλάδα στην Προκεραμική Νεολιθική φάση (Clark & Piggett, 1980).

Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι οι πρωτόγονοι άνθρωποι, πριν αισθανθούν την ανάγκη της γραφής για επικοινωνία, ένιωσαν την ανάγκη (στο στάδιο της ανταλλαγής των αγαθών), της παρακολούθησης των δοσοληψιών τους με τους συνανθρώπους τους. Οι πρωτόγονοι άνθρωποι πριν αρχίσουν την ανταλλαγή αγαθών μεταξύ τους, παρήγαγαν προϊόντα μόνο για τη δική τους οικία και είχαν μια σχετική αυτάρκεια. Κατά την εξέλιξη της ζωής των ανθρώπων, οι ανάγκες τους διαφοροποιήθηκαν και έτσι λοιπόν άλλοι είχαν σημαντικά ελλείμματα και άλλοι πλεονάσματα που δεν ήταν δυνατό να καταναλωθούν. Για να αντιμετωπίσουν αυτό το πρόβλημα, διαμόρφωσαν το στάδιο της «χαλαρής οικιακής παραγωγής» κατά το

οποίο η αρχή της ανταλλαγής λαμβάνει συνεχώς μμεγαλύτερη έκταση και η οικονομική επικοινωνία μεταξύ των διάφορων οικιακών οικονομικών, καθίσταται αναλογικά πιο στενή. Η αυξητική τάση της ποικιλίας των μέσων για την ικανοποίηση των αναγκών και η τάση προς την ποιοτική τους βελτίωση, είναι τα αίτια που προκάλεσαν τη χαλάρωση της οικιακής παραγωγής. Οι τάσεις αυτές οδήγησαν στην ανάγκη της ανταλλαγής προϊόντων. Αυτή η ανάγκη δημιούργησε την αναγκαιότητα να σημειωθούν κάπου αυτές οι ανταλλαγές και έτσι οδήγησε στο να επινοηθούν διάφοροι μνημοτεχνικοί τρόποι όπως το δέσιμο των κόμβων, η χάραξη των γραμμών σε ξύλα, δέντρα, λίθους, όστρακα. (Clark & Piggott, 1980) Με αυτό τον τρόπο ο πρωτόγονος άνθρωπος μπορούσε να γνωρίζει, θυμάται και να ελέγχει τις συναλλαγές με τους συνανθρώπους του. Σε άλλη φάση της εξέλιξης κατά τη διάρκεια της εποχής του Λίθου, χάραζαν με αιχμηρή γλυφίδα, σχέδια ή σύμβολα που παρίσταναν τα προϊόντα ή τα εργαλεία που αντάλλασαν. Το αποτέλεσμα ήταν λόγω των αναγκών του ανταλλακτικού εμπορίου, να δημιουργήσουν και τη γραφή, που θεωρείται προϊόν και δώρο του εμπορίου, στο οποίο οφείλει πολλά ο πολιτισμός (Θεοχάρης, 1983).

1.2 Απαρχές της Λογιστικής στους αρχαίους λαούς της Εγγύς Ανατολής.

Το Ελάμ

Το αρχαίο Ελάμ είναι μια περιοχή πάνω από τον Περσικό κόλπο και ανατολικά του ποταμού Τίγρη, με πρωτεύουσα την αρχαία πόλη των Σούσων. Οι Ελαμίτες είχαν μικτή οικονομία (κυνήγι, γεωργία, κτηνοτροφία) και διέθεταν χάλκινα όπλα και εργαλεία. Είχαν ανεπτυγμένο εμπόριο που έφτανε μέχρι την Αίγυπτο και την Ινδία καθώς και προηγμένο νεολιθικό πολιτισμό με ανεπτυγμένη τέχνη (διακοσμητική, αγγειοπλαστική, ζωγραφική). Η ιστορική πορεία των Ελαμιτών διαρκεί περίπου 6 χιλιετίες και το κράτος τους αποτελούσε ένα ισχυρό και πλούσιο κέντρο. Όσον αφορά στη λογιστική πλευρά της ιστορίας τους, αξίζει να σημειωθεί ότι οι Ελαμίτες παρακολουθούσαν τη διακίνηση του πλούτου των ανακτόρων, τους λογαριασμούς του εμπορίου και τηρούσαν τα κρατικά αρχεία. (Μπαλή, 1978).

Η Σουμερία

Η Σουμερία βρίσκεται μεταξύ των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη. Έγινε γνωστή ως Βαβυλωνία και σήμερα ταυτίζεται με το νότιο Ιράκ. Στους Σουμέριους οι οποίοι κατοικούσαν στο νότιο τμήμα της Μεσοποταμίας, οφείλεται η συγκρότηση των αρχαιότερων πόλεων στον κόσμο καθώς και των αρχαιότερων δομών πολιτικής

συγκρότησης όπως η πόλη-κράτος. Ο Σουμεριακός πολιτισμός ήταν ο πρώτος υψηλού επιπέδου πολιτισμός. Οι Σουμερίοι είχαν αναπτύξει τη γεωργία, τη ναυτιλία και το εμπόριο και ένα σύστημα λογιστικής λόγω της έντονης οικονομικής κίνησης. Αυτό αποδεικνύεται και με την ανεύρεση πολλών εμπορικών σφραγίδων και πήλινων επιγραφών οι οποίες ταυτίστηκαν ότι χρησιμοποιούνταν ως έγγραφα. Τα αρχαιότερα όμως αποκρυπτογραφημένα κείμενα στη Σουμερία, είναι λογαριασμοί των εσόδων του ναού που έγιναν από ιερείς (Παρό, 2006).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις ανασκαφές βρέθηκαν πολλές κυλινδρικές σφραγίδες κατασκευασμένες από λίθο και πολύτιμα μέταλλα με λεπτά ιερογλυφικά σκαλισμένα στην επιφάνεια. Αυτό δείχνει ότι οι σφραγίδες στη Σουμερία αντικατέστησαν την υπογραφή. Μεγάλη χρήση αυτών έκαναν οι λογιστές, που σφράγιζαν και εμπορικά συμβόλαια. Αποδεικνύεται, λοιπόν, από τις ανασκαφές ότι οι Σουμερίοι γραφείς-λογιστές είχαν ολόκληρο σύστημα οργάνωσης των αποθηκών των σιτηρών τους, βασισμένο οργανωτικά σε μια γραφειοκρατική διάρθρωση όπως προκύπτει και από τη Σουμερική τέχνη. Τέλος, οι γραφείς-λογιστές ασχολούνταν και με τον έλεγχο της παραγωγής. Υποστηρίζεται από κάποιους ερευνητές, ότι χρησιμοποιούσαν τον εσωτερικό έλεγχο από το 3600 π.Χ όπως φαίνεται από σημεία, που βρέθηκαν χαραγμένα σε λίθινες πλάκες και αργότερα σε πλίνθινες (Μπαλή, 1978).

Η Αίγυπτος

Η χώρα σήμερα βρίσκεται στη βορειοανατολική Αφρικής και συνορεύει δυτικά με τη Λιβύη και νότια με το Σουδάν, όμως το κράτος της Αρχαίας Αιγύπτου εκτεινόταν και σε μεγάλο τμήμα της Ασίας. Η ανακάλυψη της Αρχαίας Αιγύπτου οφείλεται στο Γάλλο αρχαιολόγο Champollion ο οποίος κατόρθωσε με τη βοήθεια της Ελληνικής γλώσσας να αποκρυπτογραφήσει ύστερα από μελέτη 20 ετών μια τριπλή επιγραφή (στήλη της Ροζέττας) που ήταν γραμμένη στα ιερογλυφικά, στη δημοτική αιγυπτιακή και στην ελληνική γλώσσα. Με τον τρόπο αυτό πέτυχε να αποκρυπτογραφήσει το αιγυπτιακό αλφάβητο και έτσι άνοιξε το δρόμο για την ανακάλυψη ενός χαμένου κόσμου. Κατόπιν ακολούθησαν πολλές έρευνες και ανασκαφές από αρχαιολόγους που έδωσαν μια πλήρη σχεδόν διαδοχή των περιόδων της ανάπτυξης της Αιγύπτου.

Όσον αφορά στη λογιστική ιστορία της Αρχαίας Αιγύπτου, αξίζει να σημειωθεί ότι οι γραφείς-λογιστές αποτελούσαν τα βασικά στελέχη της βασιλικής γραφειοκρατίας, με την οποία οι Φαραώ και οι λοιποί άρχοντες διατηρούσαν τη δημόσια τάξη και εξασφάλιζαν την εφαρμογή των νόμων. Οι γραφείς δεν ήταν μόνο λογιστές, αλλά έκαναν και άλλες διοικητικές εργασίες.

Για την οικονομία της Αιγύπτου είναι γνωστό ότι η γεωργία αποτελούσε τη βάση της. Υπήρχε επίσης η κτηνοτροφία, η ανάπτυξη της βιοτεχνίας καθώς και το εμπόριο. Μία από τις σημαντικότερες ανακαλύψεις των Αιγυπτίων ήταν το ημερολόγιο. Καθιερώθηκε το ημερολόγιο των 365 ημερών, διαιρέθηκε το έτος σε μήνες και εβδομάδες και προσδιορίστηκε η ώρα με βάση την ηλιακή σκιά. Ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσίασαν ορισμένοι κλάδοι θετικών επιστημών όπως η πρακτική γεωμετρία και τα μαθηματικά. Η ανάγκη μέτρησης των καλλιεργήσιμων εκτάσεων της των οποίων τα όρια χανόταν λόγω των πλημμυρών του Νείλου οδήγησε στην ανάπτυξη της πρακτικής γεωμετρίας. Η κατασκευή των πυραμίδων δείχνει επίσης ότι τα μαθηματικά βρισκόταν σε πολύ υψηλό επίπεδο. (Μπαλή, 1978).

Εμβαθύνοντας στο τμήμα της αιγυπτιακής οικονομίας παρατηρεί κανείς ότι οι γραφείς λογιστές έχουν εξέχουσα θέση γιατί τα καθήκοντά τους είναι αξιόλογα. Ενεργούσαν τις απογραφές του πληθυσμού, κατάρτιζαν απογραφές των ποσοτήτων αργυρού, σιτηρού και άλλων εμπορευμάτων (ως έσοδα-έξοδα), εξέταζαν τις στατιστικές του φόρου εισοδήματος, έκαναν προβλέψεις πλημμυρών του Νείλου, κατένειμαν τις πιστώσεις στις διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, συνέτασσαν τα διάφορα έγγραφα των συναλλαγών, τα συμβόλαια αγοραπωλησίας και τις διαθήκες, συμπλήρωναν τις δηλώσεις «φόρου εισοδήματος», έκαναν εσωτερικό έλεγχο και θεώρηση βιβλίων και είχαν την εποπτεία του εμπορίου και της βιοτεχνίας. Είναι εντυπωσιακό να βλέπει κανείς ότι πολλά από τα καθήκοντά τους, αποτελούν καθήκοντα και ενός σύγχρονου λογιστή (Hagen & Hagen, 2005).

Βαβυλωνία και Ασσυρία

Η Βαβυλώνα ήταν για αιώνες το σπουδαιότερο κέντρο όλης της Εγγύς Ανατολής. Ο πολιτισμός της στηρίχτηκε στις εμπορικές συναλλαγές. Έτσι πλούτισε γρήγορα αφού διατηρούσε εμπορικές σχέσεις με όλα τα έθνη της Μεσογείου. Τα προϊόντα συνέρρεαν στη Βαβυλώνα από το σύνολο του τότε γνωστού κόσμου.

Οι Βαβυλώνιοι είχαν εξελιγμένο νομισματικό σύστημα και ως ανταλλακτικά μέσα χρησιμοποιούσαν ράβδους χρυσού και αργυρού. Τραπεζικό σύστημα φυσικά δεν υπήρχε, αλλά τη λειτουργία του υποκαθιστούσαν μερικές πλούσιες οικογένειες, οι οποίες χορηγούσαν δάνεια και χρηματοδοτούσαν τις βιοτεχνικές επιχειρήσεις. Η βιοτεχνία είχε οργανωθεί σε συντεχνίες, τις οποίες αποτελούσαν οι τεχνίτες και οι μαθητευόμενοι. Επίσης, οι ιερείς ήταν παράλληλα μεγάλοι έμποροι και χρηματοδότες της Βαβυλώνας. Οι ίδιοι χορηγούσαν δάνεια στους αγρότες για τη χρηματοδότηση της σποράς και της συγκομιδής. Τέλος, στην κοσμοπολίτικη Βαβυλώνα οι γραφείς κατείχαν σημαντική θέση, όπως και στην Αίγυπτο. Από πρόσφατες έρευνες προκύπτει ότι οι γραφείς-λογιστές καταχωρούσαν τους λογαριασμούς και πραγματοποιούσαν λογιστικές πράξεις στη συλλαβική γραφή, η οποία αποτελούνταν από 300 συλλαβικά σημεία, τα οποία οι γραφείς απομνημόνευαν. Έγραφαν σε πήλινες πλάκες, χρησιμοποιώντας για πένα ένα ξύλο στενό που είχε μια άκρη τριγωνική. Οι λογιστές έγραφαν την ιδιότητά τους σε κυλινδρική σφραγίδα και τύχαιναν ειδικής μορφώσεως σε σχολεία των ναών, όπου οι ιερείς προσπαθούσαν να δώσουν γνώσεις πρακτικές και εμπορικές (Μπαλή, 1978).

Η οικονομία της Φοινίκης

Η οικονομία της Φοινίκης στηριζόταν σχεδόν ολοκληρωτικά πάνω στο εξωτερικό εμπόριο. Η παραγωγή ήταν μηδαμινή σε σχέση με το εύρος και τον όγκο του εμπορίου. Οι Φοινίκες έμποροι εμπορεύονται προϊόντα σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο. Έχουν εμπορικές σχέσεις με όλους τους λαούς της Μεσογείου και έχει αποδειχτεί ότι, εμπορεύονται μέχρι τη Βρετανία διαμέσου των στενών του Γιβραλτάρ. Μάλιστα στις πηγές τα Βρετανικά νησιά ονομάζονται ως «νησιά του κασσιτέρου», προφανώς από το κυριότερο εμπορικό προϊόν τους (Treuil *et al.*, 1996).

Εκτός από το εμπόριο προς τη Δύση, οι Φοινίκες διεξάγουν και εμπόριο προς την Ανατολή. Από τη Φοινίκη ξεκινούν τα караβάνια προς το εσωτερικό της Ασίας και συγκεκριμένα προς τη Δαμασκό, τη Βαβυλώνα, την Περσία αλλά και ανατολικότερα.. Ενδεικτικό του χωρικού εύρους του εμπορίου τους είναι ότι σε αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν εντοπιστεί φοινικικά νομίσματα σε χώρες όπως η Ισπανία, η νότια Γαλλία, το Τουρκεστάν, η Κεϋλάνη, η Ινδοκίνα, ακόμα η Κίνα. Οι Φοινίκες εμπορεύονται προϊόντα άλλων χωρών κυρίως χωρίς να λείπουν όμως και δικά τους εμπορεύματα που έχουν μεταποήσει οι ίδιοι.

Το εκτεταμένο εμπορικό τους δίκτυο, τους δίνει τη δυνατότητα να γνωρίζουν από πρώτο χέρι τα πλεονάσματα και τα ελλείμματα σε προϊόντα του κάθε τόπου και με εμπορικό ρίσκο αγοράζουν, μεταφέρουν και μεταπουλούν προϊόντα και πρώτες ύλες, αποκομίζοντας, τεράστια για την εποχή κέρδη. Η ποικιλία των εμπορευμάτων προκαλεί εντύπωση ακόμα και στις μέρες μας. Υφάσματα, αγγεία, δούλοι, πολύτιμα μέταλλα και πέτρες, ήλεκτρο, πάπυρο, τρόφιμα και πρώτες ύλες είναι μόνο μερικά από τα μεταφερόμενα είδη διαμέσου του φοινικικού εμπορικού δικτύου. Εκτός από αυτά, οι Φοίνικες εμπορεύονται και είδη πολυτελείας, όπως θα λέγαμε σήμερα, όπως κοσμήματα, μικροκομψοτεχνήματα, αρώματα και άλλα είδη, που τα εκθέτουν στους εμπορικούς τους σταθμούς, τα οποία όμως είναι σχετικά φθηνά και απευθύνονται στην πλατιά, για την εποχή, κατανάλωση (Θεοχάρης, 1983).

1.3 Προϊστορικές απαρχές της Λογιστικής στον Ελλαδικό χώρο

Κρήτη

Ο Μινωικός πολιτισμός άμκασε στην Κρήτη μεταξύ του 2900 π.Χ. και του 1100 π.Χ. Καλύπτει την περίοδο που λέγεται Προανακτορική (περ. 3300–2000 π.Χ), την Παλαιοανακτορική (περ. 2000–1750 π.Χ), τη νεοανακτορική (περ. 1750–1490 π.Χ) και την μετανεκτορική περίοδο (περ. 1490–1100 π.Χ). Οι ατείχιστες πόλεις της Κρήτης προϋποθέτουν αδιάκοπη επαγρύπνηση στη θάλασσα και η μινωική εξάπλωση στη Μεσόγειο και έξω από αυτήν δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συστηματική οργάνωση στόλου, η οποία εξασφάλιζε τη μεταφορά των αγαθών και απομάκρυνε τους πειρατές. Οι Μινωίτες εμπορεύονταν πάρα πολλά προϊόντα και πρώτες ύλες. Εξήγαν κρασί, λάδι, ξυλεία από κυπαρίσσια και κέδρους, οικιακά σκεύη, κοσμήματα, αμφορείς, φάρμακα, εισήγαν ελεφαντόδοντο, πολύτιμους λίθους, γυαλί και κασσίτερο. Το εμπόριο ήταν ουσιαστικά βασιλικό και οι έμποροι κατά κάποιον τρόπο υπάλληλοι του βασιλιά (Ζώης, 1995). Η διαμετακόμιση προς και από την Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή γινόταν από τα λιμάνια της Κρήτης Μάταλα, Κομμό και Ιεράπετρα. Η Ζάκρος συνδεόταν με το Ανατολικό Αιγαίο, ενώ τα Μάλια και η Αμνισός της Κνωσού με το υπόλοιπο Αιγαίο. Σημαντικότετη πάντως παράμετρος της ανάπτυξης του μινωικού πολιτισμού, εμπορίου και θαλασσοκρατορίας πρέπει να ήταν η ανάπτυξη της μεταλλουργίας. Οι πρώτες μεταλλουργικές δραστηριότητες, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, παρατηρούνται από την Τελική Νεολιθική Εποχή (3500 π.Χ.) με πρώτο είδος μετάλλου ένα κράμα σε μαλακή μορφή, που αποτελούνταν από χαλκό,

αρσένιο και μόλυβδο. Αργότερα χρησιμοποιήθηκε ο ορείχαλκος, ένα κράμα χαλκού με κασσίτερο (σε αναλογία 85%-95% και 5%-15% αντιστοίχως) που έδινε τη δυνατότητα κατασκευής ανθεκτικότερων αντικειμένων. Η πρώτη χρήση του ορείχαλκου στην Κρήτη χρονολογείται από την Πρωτομινωική ΙΙ Περίοδο (2600-2300 π.Χ.). Μετά τον ορείχαλκο εφευρέθηκαν ο κασσίτερος, ο χρυσός, ο άργυρος κ.ά. Τα ορυχεία της Ίδης έδωσαν στον Μίνωα το μέταλλευμα που χρειαζόταν και τα (τότε) πυκνά δάση της νήσου το καύσιμο για τη χύτευση και την ξυλεία για τη ναυπήγηση του στόλου. Ωστόσο η εξάπλωση προς τα ανατολικά πρέπει σίγουρα να σχετίζεται με την ανάγκη εύρεσης νέων πόρων, όπως τα ανεξάντλητα μεταλλεία χαλκού της Κύπρου και εκείνα του κασσίτερου στα μικρασιατικά όρη του Ταύρου. Έτσι συσσωρεύονται πολλά πλούτη που επιταχύνουν το ρυθμό εξέλιξης του πολιτισμού, ρυθμό που παρακολουθούν και επιταχύνουν την ανάπτυξή του και οι «λογιστές». Από τα ανασκαφικά δεδομένα πληροφορούμαστε ότι οι περισσότερες πινακίδες που βρέθηκαν εμφανίζουν λογαριασμούς ή καταγραφές εμπορευμάτων, πράγμα που δείχνει ότι κάποιοι ασχολούνταν με την καταγραφή και τη λογιστική ταξινόμηση των προς εμπορία αντικειμένων. Οι νοπογραφίες και τα αγγεία που διασώθηκαν παρουσιάζουν όχι απλώς ευημερία, αλλά ξέγνοιαστη ζωή σε ανοχύρωτες πόλεις, με δίκαιη κατανομή πόρων και καταγραφή τους με την πρώτη γραφή της Ευρώπης, τη Γραμμική Α (Καμπουράκη-Πατεράκη, 2005. Ζώης, 1995).

Στα ανακτορικά κέντρα γίνεται συστηματική οργάνωση των δυνάμεων που εντάσσει τις κοινωνικές τάξεις σε μια ιεραρχία με σκοπό την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου κατά τον καλύτερο τρόπο. Από την οργάνωση των ανακτόρων προκύπτει ότι εκεί είχε συγκεντρωθεί η γενική διοίκηση και ότι είχε οργανωθεί κατά ένα γραφειοκρατικό σύστημα το οποίο υπηρετούσε το έργο της διοίκησης και του ελέγχου. Γενικότερα στα παλαιονακτορικά κέντρα του Μινωικού πολιτισμού η συγκέντρωση δύναμης και η συσσώρευση πλούτου οδήγησαν σε πρωτοφανή πολιτιστική ανάπτυξη.

Οι Μινωίτες σύντομα κατάλαβαν πως η θάλασσα που τους περιέβαλε, την οποία όλοι οι άλλοι φοβόντουσαν, ήταν στη πραγματικότητα ο καλύτερός τους φίλος. Η θάλασσα αποτέλεσε το αποτελεσματικότερο μέσο αποτροπής εισβολής από οποιαδήποτε οχύρωση. Κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης και της ακμής του πολιτισμού τους οι Μινωίτες ποτέ δεν αναγκάστηκαν να χτίσουν τείχη γύρω από τις πόλεις τους. Πέρα από τείχος προστασίας η θάλασσα αποτέλεσε για τους

Μινωίτες λεωφόρο επικοινωνίας με τους άλλους πολιτισμούς. Σιγά σιγά έγιναν δεξιότεχνες στη κατασκευή πλοίων και ήταν από τους πρώτους πολιτισμούς που βάσισε την ανάπτυξή του στον εμπορικό του στόλο. Οι Μινωίτες γρήγορα δημιούργησαν αποικίες στα κοντινά νησιά του Αιγαίου, τις Κυκλάδες, και ξεκίνησαν να έχουν εμπορικές συναλλαγές με την Αίγυπτο και τη Συρία. Πιστεύεται πως έφτασαν μέχρι τη Σικελία και ακόμα πιο πέρα. Τα κέρδη από το εμπόριο και η εμπειρία που απέκτησαν τους επέτρεψε να κτίσουν μεγάλα λιμάνια, υδραγωγεία δηλαδή μεγάλα έργα κοινής ωφέλειας και εντυπωσιακά παλάτια. Διάφοροι μελετητές υποστηρίζουν ότι τα ανάκτορα στην νεοανακτορική περίοδο είναι τα κέντρα της βασιλικής βιοτεχνίας, μεταλλοτεχνίας, του βασιλικού εμπορίου, και των αποθηκών των προσφορών για αυτό το λόγο είχαν και πολυδαίδαλο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό ώστε να εξυπηρετούνται ταυτόχρονα πολλές ανάγκες (Κανελλοπούλου, 1996).

Μυκήνες

Οι Μυκήνες βρίσκονται στην Αργολίδα κοντά στο βουνό Τρητός απέναντι από τον Αργολικό κόλπο. Οι Μυκήνες άκμασαν και παρήκμασαν στο τέλος της Ελλαδικής Χαλκοκρατίας, την περίοδο που ονομάζεται Μυκηναϊκή ή Υστεροελλαδική (1600-1100 π.Χ. περίπου). Αυτή την περίοδο δημιουργήθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα ένα επίπεδο υψηλού πολιτισμού, με αστική οργάνωση, με μνημειώδη τέχνη και γραφή, που αποτελεί την «πρώτη έξαρση του Ελληνικού πνεύματος» (Α. Κανελλοπούλου, 1996). Στην Πρώιμη περίοδο επικρατούν τα παραδοσιακά στοιχεία. Βαθμιαία όμως ξεπερνιέται η παλιά κλειστή αγροτική οικονομική οργάνωση και σημειώνονται «βαθείς αλλαγές με τη συγχώνευση των παλαιότερων αιγαιακών πρωτοελλαδικών στοιχείων του πληθυσμού» (Α. Κανελλοπούλου, 1996). Κι έτσι η πίεση που από καιρό ασκούσε ο γειτονικός πληθυσμός της Μινωικής Κρήτης και των Κυκλάδων, «μπόρεσε να καρποφορήσει και να προετοιμαστεί μια ριζική πολιτιστική αλλαγή» (Κανελλοπούλου, 1996).

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός έχει στρατιωτικό χαρακτήρα και παρατηρείται έλλειψη θεοκρατικής βάσης. Στα μεγάλα Μυκηναϊκά κέντρα ήταν εγκατεστημένη η βασιλική δυναστεία, και ο ανώτατος άρχοντας, ο «άνακτας» ασκούσε απολυταρχική διοίκηση. Το μυκηναϊκό εμπόριο ελεγχόταν από τον άνακτα, όπως και στην Κρήτη. Βαθμιαία, οι εμπορικές συναλλαγές των Μυκηναίων, εξαπλώθηκαν σε ξένες αγορές και εκτόπισαν το μινωικό εμπόριο. Η μυκηναϊκή βιοτεχνία στα πρώτα της βήματα, έχει χαρακτήρα «έντονα μινωικό» γιατί οι πολυπληθείς τάξεις των βιοτεχνών δεν

μπορούσαν να ανταγωνιστούν τη μινωική βιοτεχνία και έτσι εγκατέλειψαν τη ντόπια παραγωγή και μιμήθηκαν τη μινωική. Γενικά γίνονται εισαγωγές πρώτων υλών και εξαγωγές επεξεργασμένων βιοτεχνικών προϊόντων, κυρίως κεραμικών, τα οποία με τον καιρό θα αποκτήσουν καθαρά μηκηναϊκή αισθητική. Παράλληλα εμφανίζεται στον 14ο αιώνα π.Χ. μια θεαματική αλλαγή στη γεωργία με τη βελτίωση των μεθόδων καλλιέργειας και εκμετάλλευσης των αποδοτικών περιοχών (π.χ. στον αργολικό κάμπο), και συνεπώς παρατηρείται εκεί μεγαλύτερη συγκέντρωση κατοίκων (Ruiperez & Melena, 1996).

Το εμπόριο άνοιξε δρόμους προς όλα τα μέρη του κόσμου και πολύ συχνά οι Αχαιοί ακολουθούσαν τα προϊόντα τους. Ταξίδευαν, λοιπόν, για αναζήτηση εργασίας και τελικά εγκαθίστανται εκεί όταν εντόπιζαν ευνοϊκές συνθήκες. Στην Κύπρο υπήρχε μεγάλη εγκατάσταση Αχαιών οι οποίοι αλληλεπιδρούσαν με τους Αχαιούς της ηπειρωτικής Ελλάδας αλλά έδιναν στα προϊόντα τους ένα «έκδηλο τοπικό χαρακτήρα». Ο 14ος αιώνας π.Χ. είναι η εποχή που η Μυκηναϊκή Ελλάδα έρχεται σε επαφή με τον ευρύτερο περίγυρο της και «αναπτύσσει το σύστημα που θα αποτελέσει τα πλαίσια της μεγάλης ακμής» (Κανελλοπούλου, 1996) και θα καταστεί η ακμαιότερη περίοδος του Μυκηναϊκού πολιτισμού. Μια περίοδος «εκρηκτικής εξάπλωσης των Αχαιών και της κυριαρχίας τους στην ανατολική Μεσόγειο» (Κανελλοπούλου, 1996).

Οι Μυκηναϊκές επιδράσεις και οι εμπορικές σχέσεις φτάνουν μέχρι τη νότια Ιταλία, τις ακτές της Συρίας και της Παλαιστίνης καθώς και την Αίγυπτο. Για να εδραιωθούν και να λειτουργούν άψογα αυτές οι εμπορικές σχέσεις απαιτείται ισχυρή κεντρική εξουσία και ισχυρή πολιτική - οικονομική δύναμη, ικανή να ελέγχει τις περιοχές αυτές. Από τις ανασκαφές αποδεικνύεται ότι η δύναμη αυτή υπάρχει στα ανάκτορα η οποία ελέγχει όλες τις δραστηριότητες, με τη βοήθεια μιας πλειάδας «γραφέων - λογιστών». Έτσι βλέπουμε ότι τόσο ο Μινωικός όσο και ο Μυκηναϊκός πολιτισμός με την τεράστια και καταπληκτική οικονομική, εμπορική, στρατιωτική και κοινωνική οργάνωση αναπτύχθηκε με την συμβολή των γραφέων - λογιστών. (Κανελλοπούλου, 1996).

Κυκλάδες

Στις Κυκλάδες αναπτύχθηκε ένας σημαντικός πολιτισμός που άκμασε πριν 5.000 χρόνια και ονομάστηκε από τους μελετητές κυκλαδικός. Από έρευνες και

ανασκαφές που έγιναν στα νησιά των Κυκλάδων, ανακαλύφθηκε ότι ο νεολιθικός πολιτισμός των Κυκλάδων άρχισε από το τέλος της πέμπτης χιλιετίας π.Χ. στην πρώιμη Χαλκοκρατία και στην περίοδο που επακολούθησε αναπτύχθηκε ένας «ιδιότυπος πολιτισμός» ο Πρωτοκυκλαδικός που καλύπτει ολόκληρη την τρίτη και δεύτερη χιλιετία π.Χ., δηλαδή το διάστημα από το 3200 έως το 1100 π.Χ., και διακρίνεται σε Πρωτοκυκλαδική, Μέση και Υστεροκυκλαδική (Treuil *et al.*, 1996). Ο Κυκλαδικός πολιτισμός όμως άκμασε περισσότερο την περίοδο της πρώιμης Εποχής του Χαλκού (3000-2000). Τρεις είναι οι λόγοι που συνέτειναν στη γένεση και στην ανάπτυξη πολιτισμού στις Κυκλάδες κατά τους αρχαιότετους αυτούς χρόνους. Πρώτον, η στρατηγική γεωγραφική τους θέση, δεύτερον, οι περιορισμοί του φυσικού τους περιβάλλοντος οι οποίοι ανάγκασαν τους νησιώτες να στραφούν εξαρχής στην θάλασσα προκειμένου να προσποριστούν τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους και τρίτον, ο ορυκτός τους πλούτος, συγκεκριμένα ο οψιανός της Μήλου, η σμύριδα της Νάξου, ο μόλυβδος της Σίφνου, ο χαλκός της Κύθνου και της Σέριφου και, τέλος, η κατεξοχήν πρώτη ύλη των νησιών, το μάρμαρο. Από τη νεολιθική εποχή η Μήλος εξάγει οψιανό (κρυσταλλική ηφαιστειακή ύλη, κατάλληλη για λεπίδες και μικροεργαλεία) στην Κρήτη, στα νησιά του Αιγαίου και στην ηπειρωτική Ελλάδα. Επίσης, και η Κυκλαδική παρουσία έχει εντοπιστεί στην ανατολική αλλά και στη δυτική Μεσόγειο (Treuil *et al.*, 1996).

Ο Κυκλαδικός πολιτισμός αναπτύσσεται παράλληλα με τον Πρωτομηνωικό και τον Πρωτοελλαδικό της ηπειρωτικής Ελλάδας. Οι πολιτισμοί αυτοί ανταλλάσσουν πολιτιστικά στοιχεία μεταξύ τους, δημιουργώντας έτσι αρκετά κοινά χαρακτηριστικά. Στην Πρωτοκυκλαδική II πυκνώνουν οι ανταλλαγές και οι εμπορικές σχέσεις με τα παράλια της Αττικής, τη Βοιωτία, την Εύβοια, την Αργολίδα και την Κορινθία. Έτσι οι συντεχνίες των αγγειοπλαστών και των μαρμαρογλύφων διοχετεύουν προς αυτά κέντρα τα προϊόντα τους. Συνεπώς, το οργανωμένο αυτό εμπόριο με πολλαπλά κέντρα και διαδρομές απαιτεί και αρχαικό και λογιστικό σύστημα όπως και στους άλλους πολιτισμούς του ελλαδικού χώρου. Δεν θα μπορούσε να υπάρξει εξαγωγικό εμπόριο σε όλο το χώρο της Μεσογείου χωρίς την παρακολούθηση των συναλλαγών από λογιστές ή γραφείς (Κανελλοπούλου, 1996).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ιστορικοί Χρόνοι

2.1 Η οικονομία της Σπάρτης

Το οικονομικό μοντέλο της Σπάρτης βασιζόταν σε μια φιλοσοφία που απέτρεπε τη συγκέντρωση πλούτου. Θεωρητικά τουλάχιστον, απαγορευόταν στους Ομοίους (Σπαρτιάτες) να ασκούν κάποια παραγωγική δραστηριότητα, τομέα στον οποίο περιορίζονταν οι περίοικοι και οι εἰλωτες (Ξενοφών, *«Λακεδαιμονίων Πολιτεία»*, VII και Πλούταρχος, *«Βίοι Παράλληλοι: Λυκούργος»*, XXIV, 2). Οι τελευταίοι είχαν το καθήκον να εκμεταλλεύονται τους «κλήρους», τα κτήματα δηλαδή των Ομοίων (Σπαρτιατών), στους οποίους απέδιδαν μερίδιο («αποφορά»). Οι περίοικοι, όπως συνέβαινε σε αρκετές ελληνικές πόλεις, ήταν γεωργοί και ίσως τεχνίτες και έμποροι.

Πάλι θεωρητικά, η χρήση νομίσματος αποθαρρύνθηκε μέσω μιας σειράς μέτρων. Αρχικά, το νόμισμα κατέστη άχρηστο: τα συσσίτια τα εξασφάλιζε το κράτος, οι πολυτέλειες και τα έργα τέχνης θεωρούνταν απαράδεκτα. Κατόπιν, το σπαρτιατικό νόμισμα ήταν επίτηδες δύσχρηστο: δεν υπήρχαν χρυσά και ασημένια νομίσματα, μονάχα ένα είδος κατασκευασμένο από σίδηρο, αξίας δυσανάλογης με το βάρος του, με αποτέλεσμα να απαιτείται καροτσάκι για να μεταφέρει κανείς ένα ποσό ίσο με δέκα μνες (ή χίλιες δραχμές) και επιπλέον το νόμισμα αυτό δεν είχε ισχύ εκτός πόλεως. Τέλος, τα πλούτη περιφρονούνταν εκ πεποιθήσεως.

Στην πραγματικότητα, η πλειονότητα των ιστορικών θεωρούν πως στη αρχαϊκή Σπάρτη δεν υπήρχε νόμος που απαγόρευε το νόμισμα (Picard, 1997). Πληθώρα μαρτυριών καταθέτουν πως οι Λακεδαιμόνιοι χρησιμοποιούσαν και κατά την κλασική εποχή νομίσματα (Picard, 1997). Μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, η ίδια η πόλη βρέθηκε στο δίλημμα για το αν έπρεπε να εκδώσει αργυρό νόμισμα ή όχι (Ξενοφών, *«Λακεδαιμονίων Πολιτεία»*, VII και Πλούταρχος, *«Βίοι Παράλληλοι: Λύσανδρος»*, XXIV, 17). Τελικά αποφασίστηκε να διατηρηθεί το σιδερένιο νόμισμα για συγκεκριμένες συναλλαγές και να εισαχθεί η χρήση πολύτιμων νομισμάτων για κρατικές υποθέσεις και μόνο. Τελικά, η Σπάρτη ακολούθησε το παράδειγμα των άλλων πόλεων στις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ., όταν ο βασιλιάς

Αρεΰς Α', στο πρότυπο των βασιλέων της ελληνιστικής περιόδου, έκοψε νόμισμα με τη μορφή και το όνομά του (Lévy, 2003)

Παρά το πνεύμα ισότητας που εκφράζει η μεταρρύθμιση του Λυκούργου, ο πλούτος είχε κατανεμηθεί με πολύ άνισο τρόπο ανάμεσα στους Σπαρτιάτες. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πρόσωπα που είχαν διακεκριμένη καταγωγή και ανήκαν ανάμεσα στα πιο εύπορα της πόλης (Ηρόδοτος, VII, 134). Τον 4ο αιώνα π.Χ. ο Αριστοτέλης σημειώνει πως ορισμένοι είχαν συγκεντρώσει μεγάλα πλούτη, τη στιγμή που κάποιοι άλλοι δεν είχαν σχεδόν τίποτε, καθώς επίσης πως και η γη ήταν στα χέρια ορισμένων μόνο πολιτών (Αριστοτέλης, «Πολιτικά», 1270a, 16-18). Ακόμη, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, μοναχά μέρος των πολιτών κατείχαν γη κατά τον 3ο αιώνα π.Χ. (Πλούταρχος, «Βίοι Παράλληλοι: Άγρις», V, 4)

Το εμπόριο είναι περιορισμένο στο ελάχιστο τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Υπάρχουν ενδείξεις πως κατά τον 6ο αιώνα π.Χ. το εξωτερικό εμπόριο είχε εντελώς σταματήσει. Αυτό φαίνεται καθαρά από την έλλειψη εισαγόμενων αγγείων από το εξωτερικό. Μετά το 550 π.Χ. εξαφανίζονται από τη Σπάρτη είδη πολυτελείας όπως χρυσά και ασημένια κοσμήματα και είδη από ήλεκτρο και ελεφαντόδοντο που εισαγόταν από τη Φοινίκη και την Αίγυπτο.

Σχετικά με τη λογιστική ιστορία της Σπάρτης, αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω της φτωχής οικονομικής της ζωής, τον ρόλο των διαχειριστών (λογιστών) τον είχαν κάποιοι από τους είλωτες, οι οποίοι ήταν μεν απλοί εργάτες αλλά είχαν μια παραπάνω ευθύνη που αφορούσε στις οικονομικές συναλλαγές (Α. Κανελλοπούλου, 1996).

2.2 Η Οικονομία της Αθήνας

Στην αθηναϊκή οικονομία του 5ου και 4ου αιώνα π.Χ. οι παραδοσιακές και ασφαλείς πηγές εισοδήματος ήταν η εκμετάλλευση της εγγείου ιδιοκτησίας και η γεωργία, ενώ συγχρόνως παρατηρείται και μία τυχοδιωκτική διάθεση που εκφράζεται μέσα από την εξέλιξη του εμπορίου και την ανάπτυξη ενός τραπεζικού μηχανισμού. Η καλλιέργεια της γης, τα εμπορικά ταξίδια, το δουλεμπόριο καθώς και οι συμμαχικές εισφορές ενίσχυαν σημαντικά τόσο το ταμείο της πόλης όσο και τις ιδιωτικές περιουσίες. Σε επίπεδο οικονομικής ζωής της πόλης-κράτους, ο

επεκτατισμός και η εδραίωση της Αθηναϊκής ηγεμονίας απέφεραν στην πόλη τεράστια κέρδη και της επέτρεψαν να υιοθετήσει μία πολιτική κοινωνικής πρόνοιας, παρά το γεγονός ότι βγήκε ηττημένη από τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Έτσι εισήγαγε θεσμούς, όπως τα θεωρικά και τους δημόσιους μισθούς, προσφέροντας επιπλέον και μία ευκαιρία σε κάποιους πολίτες της να αυξήσουν τα εισοδήματά τους.

Όσον αφορά στην οικονομία σε τοπικό επίπεδο, η οικονομία των αρχαίων κοινοτήτων βασιζόταν κυρίως στη γη. Και στην Αττική η γεωργία ήταν πρωταρχικής σημασίας, παρόλο που τονίζεται συνήθως ο ρόλος του εμπορίου και των εργαστηρίων.

Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι στις αρχές του Πελοποννησιακού πολέμου η πλειοψηφία των αθηναίων πολιτών ζούσε έξω από το άστυ και ότι αυτή η κατάσταση δεν άλλαξε μετά το τέλος του πολέμου (Ιστοριών 2.16.1). Το 403 π.Χ., τα 2/3 των Αθηναίων ήταν ακόμη ιδιοκτήτες εκτάσεων γης. Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί ότι από οικονομικής απόψεως δεν εξαρτώνταν αποκλειστικά από την καλλιέργειά της. Αρκετοί εύποροι γαιοκτήμονες επένδυναν αυτήν την περίοδο σε ναυτικά δάνεια, ακίνητη περιουσία, εργαστήρια όπου απασχολούνταν δούλοι ή στα μεταλλεία αργύρου στο Λαύριο.

Γενικότερα, τις σχέσεις των Αθηναίων με την πόλη τους, χαρακτήριζε μία διάθεση αλληλοεκμετάλλευσης. Η Αθήνα αύξανε τα έσοδά της μέσω ενός λεπτομερούς φορολογικού συστήματος και αναθέτοντας τις λειτουργίες εύπορους πολίτες. Εκείνοι με τη σειρά τους, ενώ συνήθως αναλάμβαναν με ενθουσιασμό τις υποχρεώσεις τους, ενίοτε προσπαθούσαν να τις αποφύγουν μέσω της απόκρυψης μέρους της περιουσίας τους. Ο Πειραιάς ήταν το κατεξοχήν εμπορικό κέντρο της ανατολικής Μεσογείου. Εκεί έφταναν τα πλοία κάθε μεγάλης πόλης που συμμετείχε στο εμπόριο της περιοχής από την Καρχηδόνα έως και τις πόλεις της χερσονήσου της Κριμαίας. Η Αθήνα έτσι αποτελούσε το κέντρο εισαγωγής και εξαγωγής ποικίλων προϊόντων. Διάφορες κοινωνικές ομάδες απασχολούνταν με τη διεξαγωγή του αθηναϊκού εμπορίου: κάπηλοι -μικροπωλητές δηλαδή που πουλούσαν τα αγαθά τους σε πάγκους στην αγορά- αχθοφόροι, βαρκάρηδες, ναύκληροι -ιδιοκτήτες πλοίων που εμπορεύονταν δικά τους προϊόντα- και έμποροι που ταξίδευαν με ξένα πλοία. Επίσης, πλούσιοι Αθηναίοι, ιδιοκτήτες γης ή εργαστηρίων με δούλους, συχνά

επένδυναν σε προσοδοφόρα εμπορικά ταξίδια, χωρίς ωστόσο ποτέ οι ίδιοι να εμπλακούν άμεσα στις εμπορικές διαδικασίες.

Πριν από το τέλος της Αθηναϊκής ηγεμονίας, ένας φτωχός ιδιοκτήτης γης μπορούσε εύκολα να συμπληρώσει τα έσοδά του αναλαμβάνοντας το αξίωμα του ενόρκου, υπηρετώντας ως κωπηλάτης στα πλοία του στόλου ή δουλεύοντας στα ναυπηγεία του Πειραιά και σε κρατικές εργασίες ανοικοδόμησης της πόλης. Μετά το 403 π.Χ. εκτός από τα δικαστήρια και την Εκκλησία του δήμου, οι υπόλοιπες ευκαιρίες για αύξηση των εισοδημάτων των φτωχών οικογενειών είχαν χαθεί. Επομένως δεν υπήρχε σοβαρός λόγος για αυτούς τους ανθρώπους να μετακινηθούν στο άστυ των Αθηνών. Εξαιτίας της απώλειας των εσόδων που απέφερε παλαιότερα η ηγεμονία, οι Αθηναίοι στηρίζονταν κυρίως στη γεωργία. Η παραμονή στις αγροτικές περιοχές θα μπορούσε να θεωρηθεί πιο ασφαλής επιλογή, επειδή επέτρεπε στους άπορους να δουλέψουν είτε ως εποχιακοί εργάτες είτε ως αγρότες σε χωράφια που τα είχαν νοικιάσει από ισχυρούς γαιοκτήμονες.

Η κατάσταση της αθηναϊκής γεωργίας στο τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου ήταν αναμφισβήτητα άσχημη. Οι Λακεδαιμόνιοι είχαν καταλάβει το οχυρό της Δεκέλειας για εννέα χρόνια (421-413 π.Χ.). Κατά τη διάρκεια των επιδρομών τους κατέστρεψαν εκτός από κτίσματα, εκτάσεις σιτηρών, ελαιώνες και αμπελώνες, ενώ πήραν μαζί τους ζώα, δούλους και οικοδομικά υλικά. Ωστόσο, θα ήταν μάλλον υπερβολικό να υποστηριχτεί ότι τα αποτελέσματα αυτών των καταστροφών είχαν μόνιμο χαρακτήρα. Οι Αθηναίοι έσπειραν και πάλι σιτηρά, ενώ τα ελαιόδεντρα και τα κλήματα δεν είχαν υποστεί ολοσχερή καταστροφή. Ούτως ή άλλως οι Λακεδαιμόνιοι προτιμούσαν μάλλον να συγκεντρώνουν λάφυρα από το να προκαλούν συστηματικά ζημιές σε ελαιώνες και αμπελώνες. Βέβαια, η κατάσταση που επικρατούσε μετά τον Πελοποννησιακό και τον Κορινθιακό πόλεμο ήταν σαφώς αρνητική. Αρκετοί αθηναίοι αγρότες αναγκάστηκαν να αγοράσουν σπόρους, για να καλλιεργήσουν, ενώ είχαν χάσει ζώα, αγροτικά και οικιακά εργαλεία, έπιπλα και δούλους. Όπως είναι γνωστό, περισσότεροι από 2000 δούλοι είχαν αυτομολήσει στους Λακεδαιμόνιους μετά την κατάληψη της Δεκέλειας.

Ο ρόλος των μετοίκων και των ξένων στο εμπόριο ήταν σημαντικός αλλά όχι και κυρίαρχος. Μολονότι η πλειοψηφία των εμπόρων και των ναυκλήρων αποτελούνταν από μετοίκους, ξένους και δούλους, εκείνοι που χορηγούσαν τα

ναυτικά δάνεια, ήταν πολίτες. Υπήρχαν Αθηναίοι που ασχολούνταν με το εμπόριο μέσω τραπεζικών μηχανισμών. Οι τραπεζικές συναλλαγές είχαν ευρεία διάδοση στην Αθήνα, καθώς το εμπόριο βασιζόταν στα δάνεια και στην κίνηση κεφαλαίων. Οι περισσότεροι γνωστοί τραπεζίτες δεν ήταν πολίτες, υπήρχαν μάλιστα και ορισμένοι δούλοι. Σε τέτοιες οικονομικές συνθήκες, εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κάποιος ότι οι λογιστές και οι γραφείς θα είχαν έναν ιδιαίτερα κομβικό ρόλο με τις καταγραφές και τις λογιστικές πράξεις τους.

Αν και ο Δεκελικός πόλεμος επηρέασε αρνητικά τόσο την παραγωγή ελαιόλαδου όσο και την εξόρυξη αργύρου -δύο από τα πιο σημαντικά εξαγόμενα προϊόντα της Αθήνας- δε λειτούργησε καταστροφικά και για το εμπόριο της πόλης. Επιπλέον, την ίδια περίοδο αυξήθηκαν οι ανάγκες για την εισαγωγή διάφορων βασικών προϊόντων, όπως το σιτάρι. Σε γενικές γραμμές κατά τη διάρκεια του Δεκελικού πολέμου σημειώθηκε μία διαφοροποίηση στις εμπορικές συναλλαγές: μειώθηκαν οι εξαγωγές, ενώ αυξήθηκαν οι εισαγωγές. Το 413 π.Χ. τα συνολικά έσοδα από το θαλάσσιο εμπόριο ολόκληρης της Αθηναϊκής ηγεμονίας ξεπερνούσαν τα 18.000 τάλαντα, ενώ το μερίδιο του Πειραιά πρέπει να ήταν τουλάχιστον το 25%, δηλαδή 4500 τάλαντα. Η αξία όμως συνολικά των εισαγωγών και εξαγωγών στον Πειραιά το 402/1 π.Χ. ήταν 1800 τάλαντα και το 401/0 ακόμη λιγότερα. Ωστόσο, επειδή τα 1800 τάλαντα δε θεωρούνται ποσό ανάξιο λόγου, μπορεί να ειπωθεί ότι η οικονομία της Αθήνας δεν κατέρρευσε, απλά υπέστη μία μεγάλη κρίση. (Ελληνική Ιστορία, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού)

2.3 Μεσαίωνας

Το Μεσαίωνα παρατηρείται στασιμότητα στην εξέλιξη της Λογιστικής όπως σε άλλες εκδηλώσεις της οικονομικής ζωής. Η στασιμότητα αποδίδεται από πολλούς μελετητές στην πτώση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, η οποία διέρρηξε τους συνεκτικούς δεσμούς της Ρωμαϊκής κοινωνίας και αποσυντόνισε ή καλύτερα αφάνισε το ανταλλακτικό εμπόριο, αλλά και στην επίδραση του Χριστιανισμού, η διδασκαλία του οποίου στα πρώτα στάδια της διάδοσής του αδιαφορούσε για την οικονομική ζωή (Θεοχάρης, 1983). Αυτό διαφαίνεται στην εμφάνιση διαφόρων ταγμάτων, όπως για παράδειγμα το τάγμα του Θωμά του Ακινάτη ή των Φραγκισκανών Μοναχών, τα οποία διακήρυτταν την πενία του Ιησού Χριστού και ακτημοσύνη. Ο λαός

ενστερνίζονταν με πάθος τις απόψεις αυτών των ταγμάτων, πράγμα που αποτέλεσε τροχοπέδη στην οικονομία και στο εμπόριο και κατά συνέπεια και στη Λογιστική.

Κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οι τραπεζίτες είχαν αντικατασταθεί από τους *argentarii*, οι οποίοι είχαν ως εργασία να ανταλλάσουν νομίσματα, να αποδέχονται χρήματα για έκδοση «πιστωτικών επιστολών» ρευστοποιήσιμων από τραπεζίτες σε άλλους τόπους, να αποδέχονται άτοκες παρακαταθήκες ή έντοκες καταθέσεις και να υπόσχονται πληρωμές σε ορισμένες ημερομηνίες (το οποίο αποτελεί την απαρχή των σημερινών τραπεζογραμματίων). Όλες οι συναλλαγές τους καταγράφονται σε βιβλία και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία σε περίπτωση αντιδικίας στο δικαστήριο.

Μετά τη διάσπαση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την άνοδο του Βυζαντίου, οι τραπεζικές δραστηριότητες ατονούν. Στη διάρκεια του Μεσαίωνα στη Δύση, η τραπεζική δραστηριότητα ασκείται, κυρίως, από τα μοναστήρια τα οποία παρέχουν πίστωση σε φεουδάρχες. Αντίστοιχες δραστηριότητες ασκούν παράλληλα ομάδες Σύριων και Εβραίων. Οι πρώτες τράπεζες, με παρόμοιο τρόπο λειτουργίας με τις σύγχρονες και μεγάλο φάσμα χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, δημιουργούνται στο τέλος του 12ου αιώνα σε ιταλικές πόλεις-κράτη όπως η Ρώμη, η Βενετία και η Γένοβα. Οι μεγάλες τράπεζες καταθέσεων, όπως η Τράπεζα του Άμστερνταμ, η Τράπεζα του Αμβούργου και η Τράπεζα της Βενετίας δημιουργούνται στην αρχή του 16ου αιώνα. Στις λειτουργίες τους εντάσσεται η διενέργεια είσπραξης και πληρωμής εμβασμάτων καθώς και η αποδοχή καταθέσεων σε μορφή πολύτιμων μετάλλων (Duby, 1988).

Για να γίνει αντιληπτό με ποιο τρόπο δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για την ανάπτυξη της οικονομικής ζωής μέσα από την ανάπτυξη της λογιστικής και της τραπεζικής, θα πρέπει να ανατρέξει κανείς στις σταυροφορίες μεταξύ του 11ου και 13ου αιώνα, οι οποίες επηρέασαν την ανάπτυξη της λογιστικής, γιατί δημιούργησαν νέα εμπορικά ρεύματα μέσα από τη σύναψη επαφών μεταξύ της Ευρώπης και της Εγγύς Ανατολής. Οι επαφές αυτές συνετέλεσαν στην ανάπτυξη του διαμετακομιστικού εμπορίου των δύο οικονομικά ευπορότερων ιταλικών πόλεων, της Βενετίας και της Γένοβας (Brown, 2004).

Οι νεωτερισμοί στην γεωργική παραγωγή οδήγησαν στην αυτάρκεια προϊόντων και τροφίμων, με αποτέλεσμα ένα τμήμα του πληθυσμού να μην εξαρτάται

από την καλλιέργεια της γης. Έτσι, τον 11ο αιώνα παρατηρείται κινητικότητα από την ύπαιθρο προς τις πόλεις, η οποία είχε ως συνέπεια τη δημιουργία και την ακμή των μεσαιωνικών πόλεων από το 12ο έως και τον 15ο αιώνα. Κατά τη διάρκεια αυτών των αιώνων συντελούνται σημαντικές αλλαγές όπως η αντικατάσταση της ανταλλακτικής με τη χρηματική οικονομία, η πολιτική χειραφέτηση της πόλης και η εκρηκτική ανάπτυξη του εμπορίου. Πλέον για τη λειτουργία του εμπορίου απαιτείται η λογιστική, η πρακτική αριθμητική, η γραφή και η ανάγνωση, προκειμένου να γίνει η σύνταξη της αλληλογραφίας και των εμπορικών συμφωνιών. Έτσι και η εκπαίδευση έγινε μια πρακτική αναγκαιότητα για όλους τους τομείς της ζωής και για διαφορετικά κοινωνικά στρώματα.

Σήμερα λέγεται ευρέως ότι η λογιστική είναι «η γλώσσα του εμπορίου». Αυτή η σύνδεση, όμως, προέρχεται από τα μεσαιωνικά χρόνια όταν ο Fibonacci ή αλλιώς Leonardo Pisano, διδάχτηκε τα μαθηματικά και γνώρισε τα αραβικά αριθμητικά συστήματα. Το 1202 δημοσίευσε το βιβλίο *Liber Abaci* που σημαίνει «βιβλίο των υπολογισμών ή βιβλίο του άβακα» και περιείχε τις μαθηματικές γνώσεις που είχε περισυλλέξει στα ταξίδια του (Brown, 2004). Το βιβλίο προοριζόταν για τους εμπόρους για αυτό και εξηγεί λεπτομερειακά τις έννοιες, ώστε να μπορούν να τις καταλάβουν σε συνδυασμό πάντα με παραδείγματα από την καθημερινή ζωή του εμπορίου, την τιμή των αγαθών, τον υπολογισμό των κερδών και τη μετατροπή σε ξένο νόμισμα. Σε αντίθεση με τα αριθμητικά συστήματα των αρχαίων πολιτισμών τα οποία παρουσιάζουν μεγάλες δυσκολίες στην εκτέλεση πράξεων, τα αραβικά αριθμητικά συστήματα έχουν μεγάλα πλεονεκτήματα στο πεδίο αυτό. Συνεπώς δεν πρέπει να μας εντυπωσιάζει η εκρηκτική διάδοση των αραβικών αριθμών μετά το 1202 (Brown, 2004).

Γενικά η εξελικτική πορεία της Λογιστικής πήρε στο Μεσαίωνα τις πιο κάτω φάσεις: α) πέρασε από τη Λογιστική του μνημονίου και των προσωπικών λογαριασμών, στη λογιστική των πιστωτικών πράξεων και των ταμειακών συναλλαγών, β) κατόπιν, κάτω από την πίεση των πραγμάτων, αποσπάστηκαν από το μνημόνιο οι προσωπικοί λογαριασμοί και λογαριασμοί των αξιών κι έτσι διαμορφώθηκε η «απλογραφική λογιστική» και γ) η εμφάνιση της διπλογραφικής μεθόδου από το μοναχό Λούκα Paccioli και στη συνέχεια η ανάπτυξή της.

Απλογραφική Μέθοδος

Η απλογραφική μέθοδος συνίσταται στην παρακολούθηση των λογιστικών γεγονότων που κινούν το ταμείο της οικονομικής μονάδας. Έχουμε δηλαδή παρακολούθηση συναλλαγών που έχουν κυρίως σχέση με χρηματικές δοσοληψίες και καταγραφή αυτών σε σχέση με τρίτους. Υστερεί όμως σε πολλούς τομείς όπως για παράδειγμα την μη παρακολούθηση των περιουσιακών στοιχείων της οικονομικής μονάδας, αλλά και στην έλλειψη τήρησης διαφόρων λογαριασμών όπως για παράδειγμα «Πελάτες». Γενικότερα θα λέγαμε πως παρεκκλίνει του σκοπού της Λογιστικής που δεν είναι άλλος από την παροχή αξιόπιστων πληροφοριών και ορθής αξιολόγησής των. Τα αποτελέσματα χρήσεως προσδιορίζονται με δύο διαδοχικές απογραφές των λογιστικών πράξεων (Cirolla, 1988 και 1974).

Η απλογραφική μέθοδος υπήρξε θα λέγαμε η ακρογωνιαία λίθος για τη μετέπειτα εξέλιξη της Λογιστικής. Αποτέλεσε μια λογική προσπάθεια παρακολούθησης των λογιστικών πράξεων μια οικονομικής μονάδας με απώτερο σκοπό τα αποτελέσματα της εμπορικής της δράσης. Οι ελλείψεις όμως όσον αφορά στην αδυναμία παρακολούθησης της οικονομικής κατάστασης με ακρίβεια και σαφήνεια δημιούργησε την ανάγκη της εξέλιξης σε ένα νέο καινοτόμο λογιστικό σύστημα που θα μπορούσε να παρέχει πληροφορίες με σαφήνεια και ανάλυση, εξορθολογίζοντας τις εκάστοτε λογιστικές πράξεις (Cirolla, 1974).

Διπλογραφική Μέθοδος

Κατά τη διάρκεια του 13^{ου} αιώνα έχουν εμφανιστεί διάφορα λογιστικά συστήματα ανά την Ευρώπη. Αυτό που επικράτησε και εξελίχτηκε περαιτέρω ήταν αυτό της Διπλογραφικής Μεθόδου. Ο Wardhaugh Thompson εν έτει 1777 αναφέρει και επεξηγεί τη Διπλογραφική Μέθοδο ως την τήρηση των λογιστικών βιβλίων με τέτοιο τρόπο ώστε αυτός να μας εμφανίζει τα καθαρά κέρδη ή τις καθαρές ζημιές για κάθε αντικείμενο που εμπορευόμαστε. Έτσι μας καθοδηγεί στο τι θα πρέπει να επιδιώκουμε και τι να απορρίπτουμε. Μπορούμε να πούμε πλέον πως η λογιστική έχει ταυτιστεί με το σκοπό της ολοκληρωτικά. Αυτόν που της υπαγορεύει την παροχή πληροφοριών και χρήσιμων δεδομένων στη διοίκηση. Έχουν πλέον μπει οι βάσεις για την εξέλιξη της Λογιστικής σε Διοικητική Λογιστική, κάτι που θα ασχοληθούμε περισσότερο σε επόμενο κεφάλαιο.

Με ένα σύγχρονο ορισμό θα λέγαμε πως κατά τη Διπλογραφική μέθοδο μεταβάλλονται ισόποσα δύο λογαριασμοί κατά τη καταχώρηση ενός λογιστικού

γεγονότος. Για παράδειγμα κατά την εξόφληση ενός υπολοίπου από κάποιον πελάτη, θα υπάρξει χρέωση του λογαριασμού «Ταμείο» και ισόποση πίστωση του λογαριασμού «Πελάτες». Δημιουργείται δηλαδή μία δισδιάστατη ταυτόχρονη χρεοπίστωση δύο τουλάχιστον λογαριασμών (Θεοχάρης, 1983).

Η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια τήρησης της Διπλογραφικής μεθόδου έγινε από το μοναχό Luca Paccioli (Πατσιόλι) (1445-1514). Χάρη στην επανάσταση της τυπογραφίας η διάχυση της γνώσης πραγματοποιήθηκε με αυξημένους ρυθμούς κατά τον 15^ο αιώνα. Σε μία έντυπη πραγματεία (*Particularis de computis et scripturis*) έκανε γνωστή την τήρηση των Λογιστικών βιβλίων κατά τον ενετικό τρόπο και διαδόθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αν και η ενετική μέθοδος δεν ήταν το μοναδικό λογιστικό σύστημα εν χρήσει, εντούτοις συνίστατο από τους δασκάλους και υιοθετήθηκε από τους εμπόρους όντας το περισσότερο ολοκληρωμένο (Gleeson-White, 2011). Για τον Luca Paccioli τη ζωή και το έργο του γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις επόμενες σελίδες .

Συγκεκριμένα ο Paccioli συνιστούσε ένα σύστημα χρησιμοποίησης τριών βιβλίων. Αυτά ήταν το υπόμνημα, το ημερολόγιο και το καθολικό. Μία καλή περιγραφή της διαδικασίας παραθέτει εν έτει 1757 ο Άγγλος συγγραφέας Τζων Μαιρ (1702-1769): Το καθολικό είναι το υπόμνημα που έχει αναλυθεί στα συστατικά του μέρη και έχει αναδιαταχθεί με διαφορετική σειρά: οι συναλλαγές είναι οι ίδιες, καταχωρημένες όμως με διαφορετικό τρόπο. Το υπόμνημα εκθέτει τα πράγματα με εύληπτο, απλό και φυσικό τρόπο, σύμφωνα με τη χρονική ακολουθία κατά την οποία συνέβησαν. Το καθολικό περιέχει ακριβώς τα ίδια δεδομένα, αλλά διευθετημένα με τεχνητό τρόπο, ούτως ώστε παρόμοια δεδομένα να ταξινομούνται στην ίδια κατηγορία και όλα τα ιδιαίτερα στοιχεία και αντικείμενα της αυτής τάξεως να συλλέγονται και να ενοποιούνται (Geijsbeek, 1914).

Αξιοσημείωτη είναι η κατά κάποιον τρόπο ανατύπωση του *De Computis* από τον Ντομένικο Μαντσόνι στη Βενετία το έτος 1540. Στο έργο του ο Μαντσόνι συμπεριλαμβάνει πάνω από τριακόσια παραδείγματα εγγραφών με τη υιοθέτηση της Διπλογραφικής Μεθόδου και την παράλληλη χρησιμοποίηση των απαραίτητων λογιστικών βιβλίων, προκειμένου να γίνει κατανοητή από τους μαθητευόμενους λογιστές.

Δυστυχώς όμως η παρακμή της Βενετίας κατά τον 16^ο αιώνα αποτέλεσε και πάλι τροχοπέδη στην περεταίρω εξέλιξη στο λογιστικό τομέα και γενικότερα στις επιστήμες. Το διπλογραφικό σύστημα συνέχισε να χρησιμοποιείται για παραπάνω από τριακόσια χρόνια με την αρχέγονη μορφή του και μεταφέρθηκε και στην Αμερική σχεδόν αυτούσιο, όπως περιγράφηκε από τον Πατσιόλο. Σημαντικές αλλαγές υπέστη αργότερα, κατά τον 18^ο αιώνα, φυσική απόρροια της βιομηχανικής εποχής που προήλθε από το Ηνωμένο Βασίλειο.

2.4 Ο Luca Paccioli-Πατέρας της Λογιστικής

Ήταν μια εποχή διαφορετική από τις άλλες. Μια εποχή που ο κόσμος άλλαξε τρόπο σκέψης. Μέσα από τις σκοτεινές εποχές ξεπηδάει η διαφώτιση, μέσα από το σκοτάδι το φώς, η διάσταση, το βάθος, η ανακάλυψη. Ήταν μια εποχή όπου οι συγγραφείς δάνειζαν λέξεις στους επιστήμονες, οι μαθηματικοί την αναλογία στους καλλιτέχνες. Ήταν η Αναγέννηση.

Μια εποχή όπου η επιστήμη εφοδίαζε την τέχνη και η τέχνη αναδείκνυε την φαντασία. Πίσω απ' όλα αυτά ήταν οι διάσημοι άντρες της αναγέννησης, άλλοι αφανείς ήρωες, που ακόμη επηρεάζουν τη ζωή μας εξακόσια χρόνια μετά. Ένας από αυτούς τους αφανείς ήρωες ήταν και ο Luca Paccioli .Οι περισσότεροι από μας δεν γνωρίζουν ποιος είναι, αλλά όλοι μας εξαρτιόμαστε από αυτά που μας έχει δώσει. Είναι ο πατέρας της λογιστικής όπως την ξέρουμε σήμερα.

Γεννήθηκε το 1445 στην επαρχία της Τοσκάνης στην Ιταλία σε ένα μικρό χωριό το San Seporklo από φτωχή οικογένεια. Σήμερα χρησιμοποιούμε fax, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, αριθμομηχανές, αλλά όταν ο Luca Paccioli γεννήθηκε η λογιστική δεν ήταν ούτε τέχνη ούτε επιστήμη αλλά ο Paccioli τα πάντρεψε και τα δυο. Την εποχή του Luca Paccioli ήταν ασυνήθιστο για τους πλούσιους ή τους ευγενείς να συνεχίσουν τη μόρφωση τους μετά την ηλικία των 16. Ο Paccioli εκπαιδεύτηκε στους μοναχούς και μετά όπως πολλοί νέοι της εποχής του πήγε μαθητευόμενος σε έναν τοπικό επιχειρηματία. Το ενδιαφέρον όμως του Paccioli για τα μαθηματικά τον οδήγησε να εγκαταλείψει τη μαθητεία του και να κάνει ένα τολμηρό βήμα που θα άλλαζε τη ζωή του άλλα και τον κόσμο για πάντα.

Ο Paccioli κλήθηκε να σπουδάσει δίπλα στον διάσημο ζωγράφο της Αναγέννησης Piero de la Francesca ο οποίος ήταν κα ο ίδιος από το San Seporklo. Αν

και 25 χρόνια μεγαλύτερος του ο De la Francesca είδε στο πρόσωπο του νεαρού Paccioli το πολλά υποσχόμενο μέλλον του ενώ ο Paccioli βρήκε τον μέντορα του, τον άνθρωπο που μπορούσε να του ξεκλειδώσει τις πόρτες της γνώσης και της εμπειρίας που σε διαφορετικές συνθήκες θα παρέμειναν κλειστές. Ο Piero de la Francesca ήταν καθηγητής των λατινικών ζωγράφος ποιητής και κοσμογράφος. Έγραψε βιβλία για την προοπτική στην αρχιτεκτονική και την ζωγραφική. Ως έξοχος μαθηματικός μοιράστηκε με τον Paccioli όλη τη γνώση του για την τέχνη της επιστήμης και τον σύστησε στους σημαντικούς φίλους του.

Δάσκαλος και μαθητής μαζί ταξίδεψαν μέχρι το Urbino για να επισκεφτούν την βιβλιοθήκη του δούκα Federico. Ο Paccioli εντυπωσιάστηκε από τα πάνω από 4.000 βιβλία και η φιλία που απέκτησε με το γιο του Δούκα Φεντερίκο τον οδήγησε να του αφιερώσει αργότερα την πιο διάσημη διατριβή του. Στη βιβλιοθήκη του Urbino, ο Paccioli, ανέπτυξε την ιδέα να φέρει τα μαθηματικά έξω από την βιβλιοθήκη και να τα βάλει στην καθημερινή χρήση. Ανταλλάσσοντας ιδέες, πληροφορίες, αλλά και κάνοντας νέες σημαντικές γνωριμίες όπως ο συγγραφέας και αρχιτέκτονας Leone Batista Alberti, ο Paccioli οδηγήθηκε στη Βενετία. Στο πρόσωπο του διάσημου αρχιτέκτονα βρήκε τον νέο μέντορα του.

Ο Alberti ήταν εκείνος που ανέθεσε την πρώτη εκπαιδευτική αποστολή του Paccioli σε ένα πλούσιο Βενετό επιχειρηματία, τον San Antonio de Rambiaci. Αποστολή του Paccioli ήταν να διδάξει τα τρία αγόρια του Rambiaci. Στη Βενετία ο Paccioli μοίραζε το χρόνο του ανάμεσα στη διδασκαλία των νεαρών Rambiaci και μελετώντας μαθηματικά με τον διάσημο Domenico Bragedino. Επίσης επισκέφθηκε για πρώτη φορά πανεπιστημιακό περιβάλλον στο πανεπιστήμιο της Πάδοβας. Ο 20 χρόνος πια Paccioli γράφει το πρώτο του χειρόγραφο για την άλγεβρα, αφιερωμένο στους πρώτους μαθητές του στην Βενετία .

Μετά τον θάνατο του μεγάλου Rambiaci το 1470 ο Paccioli φεύγει από την Βενετία για να ξανασυναντήσει πια τον ηλικιωμένο μέντορα του Leone Batista Alberti. Και οι δύο σύντομα μετακόμισαν στη Ρώμη, όπου ο Alberti σύστησε στον νεαρό προστατευόμενό του σε ένα πολύ σημαντικό άντρα, τον Πάπα Παύλο Β΄, που ενθάρρυνε τον Paccioli να φέρει την δουλειά του στην επιφάνεια. Με ισχυρή θέληση να διδάξει και την πίστη ότι τα μαθηματικά και η αρχιτεκτονική είναι αναλογίες θεϊκά εμπνευσμένες και μετά το θάνατο του Alberti το 1472, ο Paccioli ακολούθησε τη

συμβουλή του Πάπα και ορκίστηκε στο μοναχικό τάγμα των Φραγκισκανών. Υπό την σκέπη της εκκλησίας το έργο του Paccioli δεν μπορούσε παρά να γίνει ευρέως αποδεκτό.

Το 1475 ο Paccioli, ο μοναχός και μαθηματικός, ο δάσκαλος και ο μελετητής, έγινε ο πρώτος λέκτορας που πήρε θέση στο πανεπιστήμιο της Perugia. Ταξιδεύοντας και διδάσκοντας για τις επόμενες δύο δεκαετίες ο Paccioli έγινε ο καθηγητής πανεπιστημίου του 15ου αιώνα, ενώ έδινε διαλέξεις, συναντούσε τους Πάπες, έγραφε χειρόγραφα, ή έβρισκε χρόνο να ποζάρει για πορτραίτα όπως ο πίνακας του Piero de la Francesca η Παναγία και το βρέφος.

Όταν έγινε 45 χρονών ο Luca Paccioli ως μαθηματικός, μοναχός και δάσκαλος έγινε διασημότητα με την έκδοση του έργου του *Suma de aritmetica geometria proportioni et portionalita*, και κέρδισε μια θέση ανάμεσα στις διάσημες πνευματικές μορφές της αναγέννησης. Η *Suma* ήταν τόσο σημαντική καθώς ήταν ένα από τα πρώτα έγγραφα που διάλεξε ο εκδοτικός οίκος Gutenberg για να τυπωθούν στη Βενετία. Ο πλήρης τίτλος της μιλάει για ένα βιβλίο γύρω από τις γνώσεις για τα μαθηματικά, τις γεωμετρικές αναλογίες την αριθμητική, αλλά μόνο ένα μικρό κομμάτι μέσα στο βιβλίο είναι αυτό που άλλαξε το μέλλον του εμπορίου και των οικονομικών για πάντα. Από αυτό το κομμάτι ο Paccioli κέρδισε τον τίτλο του πατέρα της λογιστικής. Μέσα από τη *Suma*, ο Paccioli έγινε ο καταλύτης που οδήγησε από το παρελθόν στο μέλλον, βγάζοντας τα οικονομικά από το σκοτάδι του Μεσαίωνα και φωτίζοντας τον δρόμο για μια αναπάντεχη οικονομική ανάπτυξη και αλλαγή. Αυτό που αναφέρει στην ουσία στη *Suma* είναι πώς να χρησιμοποιείς την λογιστική της διπλογραφίας για να καταγράφεις εμπορικές συναλλαγές. Η Βενετσιάνικη ή διπλογραφική μέθοδος μπορεί να μην μας κάνει εντύπωση σήμερα αλλά όταν ο Paccioli την παρουσίασε ήταν έργο τέχνης. «Τα περιουσιακά στοιχεία ενός εμπόρου είναι οι υποχρεώσεις του και τα καθαρά του κεφάλαια», μια απλή εξίσωση και όμως η ουσία της διπλογραφικής λογιστικής.

Η *Suma* του Paccioli με την βοήθεια της αναδυόμενης τυπογραφίας αλλά και λόγω της απλής γλώσσας που χρησιμοποιούσε, μεταφράστηκε στα Ολλανδικά, στα Γερμανικά, στα Γαλλικά, στα Αγγλικά και στα Ρώσικα. Η *Suma* υπήρξε το αναγνωστικό για τους δασκάλους και ένα πολύτιμο εγχειρίδιο για τους εμπόρους. Θεωρήθηκε αριστούργημα από τους μαθητές των οικονομικών, της γεωμετρίας και

της αναλογίας και πιστεύεται από κάποιους ότι είναι η πιο πολυδιαβασμένη μαθηματική δουλειά όλων των εποχών, αλλά όχι για τα μαθηματικά που περιέχει. Η Suma είναι η επιτομή της κοινής εμπορικής σκέψης.

Σύμφωνα με τον Luca Paccioli τρία πράγματα κάνουν ένα έμπορο επιτυχημένο. Πρώτον και πιο σημαντικό είναι τα μετρητά. Όταν οι έμποροι δεν έχουν μετρητά μπορούν να χρησιμοποιήσουν την πίστωση κάνοντας δουλειές καλή τη πίστη. Δεύτερον είναι σημαντικό για τον έμπορο να είναι ένας καλός λογιστής και ένας έμπειρος μαθηματικός. Το τρίτο και τελευταίο πράγμα είναι η διευθέτηση όλων των συναλλαγών με συστηματικό τρόπο ώστε η κάθε μια από αυτές να γίνεται αντιληπτή, δηλαδή με τη μέθοδο της χρέωσης και της πίστωσης. Όπως διαπιστώνουμε από τότε δεν έχουν αλλάξει και πολύ τα πράγματα.

Αφού εκδόθηκε η Suma, ένας καλλιτέχνης εντυπωσιάστηκε τόσο πολύ από τη δουλειά του που ζήτησε από τον Λούκα Paccioli να του διδάξει τα μαθηματικά της προοπτικής. Αυτός ο καλλιτέχνης ήταν ο Λεονάρντο ντα Βίντσι. Κατά την περίοδο που ο Paccioli και ο ντα Βίντσι δούλευαν μαζί, δυο έργα τέχνης έγιναν αριστουργήματα. Ένα από αυτά ήταν η Divinia Proporzione, η δεύτερη σπουδαία διατριβή για τα μαθηματικά που γράφτηκε από τον Luca Paccioli και εικονογραφήθηκε από τον Leonardo Da Vinci. Το δεύτερο αριστούργημα ήταν μια τοιχογραφία στο παρεκκλήσι της Santa Maria de la Grazia στο Μιλάνο. Είναι ο πιο διάσημος πίνακας του 15ου αιώνα – ο Μυστικός Δείπνος – του Λεονάρντο ντα Βίντσι, ένα έργο που διανθίζει την πρόοδο στην αναλογία και την προοπτική για τα οποία έγραψε στη Suma ο Paccioli. Ειδικά στον Μυστικό Δείπνο, η σχέση μεταξύ του ντα Βίντσι και του Paccioli κράτησε επτά χρόνια, μια σχέση συμβίωσης αμφίδρομη. Ο Paccioli μοιράστηκε τις γνώσεις του Piero de la Francesca για την προοπτική με τον Ντα Βίντσι, βοηθώντας τον, ίσως, να κάνει τη στροφή προς την αρχιτεκτονική.

Η επιστήμη της τέχνης, η τέχνη της επιστήμης και η λογιστική. Κατά την διάρκεια της συνεργασίας του με τον ντα Βίντσι ο Paccioli έγραψε 11 βιβλία για την άλγεβρα, τα μαθηματικά, για στρατιωτικές στρατηγικές, το σκάκι, για μαγικά τετράγωνα παιχνίδια με χαρτιά. Οι διαλέξεις του γίνονταν ανάρπαστες στην Πίζα, την Φλωρεντία, τη Βενετία. Ο Paccioli έγινε διευθυντής του Φραγκισκανού μοναστηρίου στο San Seporklo όπου γύρισε να περάσει τα τελευταία χρόνια της ζωής του, ανάμεσα σε συντρόφους μοναχούς που δεν ήταν και τόσο ευχαριστημένοι με την

παρουσία του διάσημου συγκατοίκου τους. Το 1514 ο 69χρονος Paccioli κλήθηκε στη Ρώμη από τον Πάπα Λέοντα τον 10ο να διδάξει μαθηματικά στο αντίστοιχο πανεπιστήμιο. Ο Πάπας προτίθετο να δημιουργήσει μια σχολή που όμοιά της δεν θα υπήρχε για αυτό κάλεσε τον Paccioli. Είναι άγνωστο εάν εξετέλεσε την αποστολή του, καθώς δεν υπάρχει μαρτυρία ότι ο Paccioli τα κατάφερε να φτάσει μέχρι τη Ρώμη και να διδάξει. Ίσως πέρασε τις τελευταίες μέρες του στο San Seporklo.

2.5 Διπλογραφία και οικονομική Αναγέννηση

Η Βενετσιάνικη μέθοδος της λογιστικής, η διπλογραφία, είναι μια από τις πιο διαρκείς πνευματικές δημιουργίες της ιστορίας της αναγέννησης. Σύμφωνα με τον Γκαίτε είναι ένα ευφύες σύστημα καταγραφής και να συντονισμού της εμπορικής δραστηριότητας. Το διπλογραφικό σύστημα λογιστικής που περιγράφεται στη Suma του Paccioli 600 χρόνια πριν, χρησιμοποιείται σήμερα σε όλη τη υφήλιο. Η Suma είναι σημείο αναφοράς για κάθε επιχειρηματία, κάθε λογιστή, κάθε φοιτητή, κάθε έμπορο, που ξεπερνάει κουλτούρες και χώρες, γλώσσες, ιδεολογίες, γενιές. Η μοντέρνα οικονομική ιστορία άρχισε με την αναγέννηση και ο Luca Paccioli ήταν ο πρώτος που εξέδωσε την μέθοδο της καταγραφής σύνοψης και μετάδοσης αυτής της οικονομικής ιστορίας.

Πιστεύεται ότι χωρίς την ευρέως διαδεδομένη υιοθέτηση των λογιστικών αρχών που καταγράφηκαν στη Suma, πολλές από τις εμπορικές και εξερευνητικές κοινοπραξίες που ταξίδεψαν προς τον Νέο Κόσμο και την Ανατολή θα είχαν αποτύχει να βρουν τον δρόμο τους. Πιστεύεται επίσης ότι ένας λογιστής έπεισε την βασίλισσα Ισαβέλλα να επενδύσει σε μια εξερευνητική κοινοπραξία που τελικά έφτασε στις ακτές της Νότιας Αμερικής. Πάνω σε ένα από αυτά τα πλοία ήταν και ένας κύριος που λέγονταν Κολόμβος και μαζί του ήταν, επίσης, ο λογιστής της βασίλισσας που ακολούθησε στο ταξίδι για να μπορέσει να διασφαλίσει το σωστό υπολογισμό της επένδυσης αυτής.

Η πολιτισμική αναγέννηση τον καιρό του Paccioli ενισχύθηκε από την οικονομική Αναγέννηση. Οι επιχειρήσεις άνθιζαν και αυτό επέτρεψε και στις τέχνες να ανθίσουν. Ο Paccioli είδε αυτόν τον συσχετισμό και κατάλαβε ότι οι μηχανισμοί του εμπορίου έπρεπε να καταγραφούν σε χαρτί και μετά να μεταφερθούν στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον κόσμο. Αυτή ήταν και η σημαντική του συνεισφορά.

Πως λοιπόν οι έμποροι της Βενετίας κατάφεραν να κατακτήσουν τον κόσμο με το διπλογραφικό σύστημα alla Veneziana; Η απάντηση είναι απλή. Καταγράφοντας καθημερινά τις συναλλαγές τους και έχοντας τάξη στα βιβλία τους. Οι έμποροι της Βενετίας ήξεραν αυτό που τους ενδιέφερε -το πραγματικό τους κέρδος πλέον του κεφαλαίου και των υποχρεώσεών τους, δηλαδή η καθαρή τους θέση. Γνώριζαν λοιπόν τι μπορούν να επενδύσουν σε δουλειές, σε ταξίδια, κτίρια, έργα τέχνης. Χωρίς αυτή τη χρηματοδότηση, η Αναγέννηση δεν θα μπορούσε να υπάρξει και αυτή η Αναγέννηση άρχισε από τη Βενετία και τη Φλωρεντία, ακριβώς από τη συμβολή των εμπόρων στην πολιτισμική και οικονομική ανάπτυξη.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι ήταν μια εποχή που η καθολική εκκλησία έβλεπε με κακό μάτι την αναζήτηση του εμπορικού κέρδους. Ίσως για αυτό και ο Paccioli ορκίστηκε μοναχός ώστε να κατοχυρώσει το έργο του μέσα από τους κόλπους της εκκλησίας. Στη Suma ανέφερε ότι οι έμποροι ξεκινούν τις δουλειές τους στο όνομα του Κύριου το οποίο αναφέρεται στο άνοιγμα κάθε βιβλίου. Οι καλά κρατημένοι λογαριασμοί βελτιώνουν την πίστη του εμπόρου και είναι και μια δοκιμασία για το χαρακτήρα του. Η καλή λογιστική και η ηθική ακεραιότητα βαδίζουν χέρι-χέρι σύμφωνα με τον Paccioli, ο οποίος κατέγραψε την θεωρία και την εφάρμοσε στην πράξη. Αυτή ήταν η σημαντική διαφορά του ανάμεσα στους ομολόγους του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η Λογιστική από τον 16ο-19ο αιώνα

Μεταξύ του 16ου και 18ου αιώνα δεν προωθήθηκε ιδιαίτερα η εξέλιξη της λογιστικής. Οι εργασίες που δημοσιεύθηκαν αποτέλεσαν, ουσιαστικά, παραφράσεις του έργου του Paccioli (Masters & Chamber, 1984). Στόχος τους ήταν η διάδοση πρακτικών κανόνων καταστιχογραφίας που ονομάστηκαν «Ιταλική Λογιστική». Υπήρξαν και κάποιες προσπάθειες βαθύτερης διείσδυσης από διάφορους συγγραφείς, όμως παρέμειναν στα πλαίσια της καταστιχογραφίας και της προσωποποίησης των λογαριασμών. Η οικονομική ανάπτυξη και η επέκταση του εμπορίου, οδήγησαν στην πρόοδο της λογιστικής καταστιχογραφίας οι ανάγκες της οποίας απαίτησαν τη διάθεση περισσότερων κεφαλαίων. Μέσα από αυτά συντελέστηκε η ανάπτυξη της εμπορικής πίστης και του θεσμού των προσωπικών εταιρειών με αποτέλεσμα τη

διαστολή της έννοιας της επιχείρησης από τον επιχειρηματία και τη διαμόρφωση της «αρχής της συνέχειας της επιχειρηματικής δραστηριότητας» (Masters & Chamber, 1984).

Όλα τα παραπάνω είχαν κάποια σαφή αποτελέσματα όπως:

α) την υιοθέτηση της τεχνικής της καταστιχογραφίας από το κράτος και τα μοναστήρια, με αποτέλεσμα τη γενίκευση των εφαρμογών της σε όλους τους τομείς της οικονομίας,

β) τον υπολογισμό τόσο των γενικών αποτελεσμάτων της δραστηριότητας των επιχειρήσεων, όσο και των χρηματοοικονομικών καταστάσεων σε τακτά χρονικά διαστήματα και όχι κατ' έργο ή συναλλαγή

γ) τη δημιουργία τάσεων κριτικής κατά της ακολουθούμενης τακτικής, στοιχείου που διευκόλυνε τις μετέπειτα εξελίξεις του 17ου αιώνα.

Ο 17ος αιώνας χαρακτηρίστηκε από την παρουσία τον Φλαμανδού Simon Stevin και την απαρχή της Σύγχρονης Λογιστικής, γνωρίσματα της οποίας είναι η διαύγεια και η συστηματική λογιστική μέθοδος, η κατάργηση της προσωποποίησης των λογαριασμών και η δημιουργία Θέσης για τη Δημόσια Λογιστική (Λογιστική τον Ηγεμόνα). Επιπρόσθετα, το ετήσιο κλείσιμο των λογαριασμών συνοδεύεται από έκθεση που εμφανίζει την κατάσταση τον Ενεργητικού και τον Παθητικού και έτσι εισάγεται για πρώτη φορά η μορφή τον σύγχρονου ισολογισμού.

Κατόπιν σημειώθηκαν νέες εξελίξεις με τις εργασίες τον J. Savary και του De La Porta. Ο Savary με το έργο τον «Ο τέλειος έμπορος» επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις στον τρόπο τήρησης των λογιστικών βιβλίων, και, με την ερμηνεία που έδωσε στο Διάταγμα τον 1673 τον Caibert (υπουργού οικονομικών του Λουδοβίκου XIV της Γαλλίας), κατέστησε υποχρεωτική την τήρηση λογιστικών βιβλίων για τους εμπόρους, αναγνώρισε το Ημερολόγιο ως ένα από τα πιο ισχυρά αποδεικτικά μέσα, καθιέρωσε την ανά διετία κατάρτιση τον ισολογισμού και κατοχύρωσε νόμιμα τη Λογιστική. Ο De La Porta που μπορεί να θεωρηθεί πρόγονος τον «συγκεντρωτικού συστήματος», προώθησε τη λογιστική τεχνική, συμβουλεύοντας την άμεση μεταφορά των εγγραφών από τα αναλυτικά βιβλία (ημερολόγια) στο γενικό καθολικό, χωρίς τη μεσολάβηση του συγκεντρωτικού ημερολογίου, εξέλιξη που υιοθετήθηκε στις ΗΠΑ μεταπολεμικά.

Στα τέλη του 18ου αιώνα και στις αρχές τον 19ον αιώνα αρχίζει ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων από τους φορείς τους λόγω της ανάπτυξης εταιρικών μορφών κεφαλαιουχικού χαρακτήρα, όπου ο εταίρος δεν είχε άμεση ανάμειξη στη διοίκηση της επιχείρησης (διαχωρισμός ιδιοκτησίας- διοίκησης). Η λεγόμενη "Βιομηχανική Επανάσταση", οι ανάγκες μεγάλης συγκέντρωσης κεφαλαίου, καθώς και η ανάληψη έργων μεγάλης χρονικής διάρκειας δημιούργησαν νέες ανάγκες όπως π.χ. ετήσιο προσδιορισμό των οικονομικών αποτελεσμάτων.

Στην περίοδο αυτή δημιουργούνται ανάλογα με την προσέγγιση "Σχολές" στη Λογιστική σκέψη, κυριότερες από τις οποίες είναι:

1. Η «Γαλλική Σχολή» (J.Savary, De la Porte, S. Ricard, Quiney, Jaclot κ.α.). Σημαντική είναι η παρουσία εδώ του Edmond Degranges (La tenue des livres rendue facile, 1975) ο οποίος επινοεί λογιστικό σύστημα Ημερολογίου-Καθολικού (παραλλαγή της διπλογραφικής μεθόδου), που γίνεται γνωστό ως "Αμερικανικό σύστημα" λόγω της διάδοσής του στη χώρα αυτή.
2. Οι Degranges, Quiney, Deplanque δημιουργούν τη Σχολή των «Ciencogonistes» (των πέντε λογαριασμών), οι οποίοι θεωρούν ότι οι λογαριασμοί αποτελούν «πρόσωπα» συναλλασσόμενα με τον επιχειρηματία και προτείνουν τη χρήση των πέντε λογαριασμών: ταμείο, εμπορεύματα, γραμμάτια εισπρακτέα και πληρωτέα, κέρδη-ζημίες.
3. «Αυστρο-Λομβαρδιανή Σχολή» (Puecheberg, Brandt, Schott, Villa, Tonzig) που ιδρύεται τον 18ο αιώνα με τον τίτλο «Αυτοκρατορικό Επιμελητήριο Λογιστικής» από τη Μαρία-Θηρεσία. Το επιμελητήριο που ιδρύθηκε ασχολήθηκε με τη μελέτη κατ'ανάπτυξη της Δημόσιας Λογιστικής.
4. «Υλιστικές» (Materialistes) ή «περιουσιακές» σχολές (Goffy, Grippa, Guilbaut, Leautey) κύρια στα μέσα του 19ου αιώνα, οπότε γίνεται ανάπτυξη του μηχανισμού αυξομείωσης των λογαριασμών και στροφή της Λογιστικής προς την ποσότητα και την αξία των λογαριασμών.
5. Επίσης, έχουμε την εμφάνιση της λεγόμενης «Μαθηματικής Σχολής της Λογιστικής» η οποία εντάσσει τη Λογιστική στις Μαθηματικές επιστήμες και εισάγει ισότητες όπως Ενεργητικό = Παθητικό + Καθαρή Περιουσία.

Σε αντίθεση με τα παλαιότερα χρόνια όπου η Λογιστική αποτελούσε τέχνη μιας κλειστής κάστας, τώρα έχουμε ευρεία διάδοσή της, έντονη ανάπτυξη της λογιστικής σκέψης και εμφάνιση και ανάπτυξη κλάδων της όπως η Λογιστική Κόστους (Cost Accounting).

Στο α΄ μισό του 19ου αιώνα σημειώνεται άνθηση στη λογιστική βιβλιογραφία, αλλά δεν προωθείται η λογιστική θεωρία. Παρέχονται συμβουλές μόνο με τη μορφή των «λογιστικών συνταγών». Μετά το 1860 καταβάλλεται προσπάθεια «ανύψωσης της Λογιστικής σε επίπεδο πραγματικής Επιστήμης». Αυτό προκλήθηκε από τη μεγάλη ανάπτυξη των επιχειρήσεων που παρατηρήθηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα καθώς και από την «προϊούσα διαμόρφωση του νεότερου καπιταλισμού», που είχε ως αποτέλεσμα να προωθηθεί η Λογιστική έρευνα και να διαμορφωθούν οι «υλιστικές» θεωρίες που ασχολούνται με προβλήματα της περιουσίας.

Σημειώθηκαν κι άλλες εξελίξεις που απέβλεπαν κυρίως στην άσκηση καλύτερου ελέγχου των επιχειρήσεων και γενικά κα αξιολογες προσπάθειες για την ανάπτυξη της λογιστικής θεωρίας. Γιατί η εποχή αυτή, όπου κυριαρχούν οι μμεγάλες επιχειρήσεις, με τα μμεγάλα προβλήματα τους, οδήγησε την έρευνα της Λογιστικής σε νέες αναζητήσεις, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας, που δημιούργησε η σύγχρονη εποχή του 20ου αιώνα (Cipolla, 1974).

Από τον 20ο αιώνα μέχρι και σήμερα συντελείται μεγάλη οικονομική ανάπτυξη των Η.Π.Α. και των δυτικοευρωπαϊκών χωρών. Χαρακτηριστικά της περιόδου είναι:

1. Η ανάπτυξη τεράστιων βιομηχανικών μονάδων κατ νομικών προσώπων επιχειρηματικής δράσης, όπως οι Ανώνυμες Εταιρείες, για την πολυδιάσπαση τον επιχειρηματικού κινδύνου. Η ανάπτυξη μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεων κυρίως βιομηχανικών και η προσπάθεια συμπίεσης τον κόστους οδήγησε τη «Διοικητική Λογιστική» (Managerial Accounting) και ιδίως το τμήμα της «Λογιστική Κόστους» (Cost Accounting) σε απογείωση με τη συνδρομή των επιστημών της Στατιστικής, των Μαθηματικών κ.ά. Νέες κατευθύνσεις εισάγονται και αρχές, όπως αυτή τον κόστους (ο principle), κρίνονται ανεπαρκείς. Νέοι δείκτες αρχίζουν να λαμβάνονται υπόψη και διαμορφώνονται τάσεις, όπως αυτή της κατάρτισης

πολυδιάστατων καταστάσεων (multi-dimensional reports) και απόδοσης τον παράγοντα «αβεβαιότητας» (uncertainty) της οικονομικής ζωής.

2. Η διεθνοποίηση των συναλλαγών, η δημιουργία πολυεθνικών (multinationals) επιχειρήσεων και η ανάγκη σύνταξης ενοποιημένων λογιστικών καταστάσεων (consolidated financial statements).
3. Οι απαιτήσεις που απορρέουν από την ανάγκη χάραξης οικονομικής πολιτικής σε επίπεδο κράτους (φορολογικό καθεστώς, συλλογικές συμβάσεις, αναπτυξιακοί νόμοι κ.ά.) ή και ομάδων κρατών (Ε.Ο.Κ., GATT κτλ.).
4. Η ανάγκη παροχής πληροφοριών ποιοτικού χαρακτήρα, όπως ικανοποίηση εργαζομένων, αξιοπιστία της επιχείρησης, καθώς και οι ανάγκες υποκίνησης του ανθρώπινου δυναμικού με τη χρησιμοποίηση μεθόδων και συμπερασμάτων των «Επιστημών της Συμπεριφοράς» (Behavioral Sciences).

Τέλος η ανάπτυξη των συστημάτων πληροφοριών σε συνάρτηση με τη μεγάλη επίδραση της «Επιστημονικής Διοίκησης και Οργάνωσης» άλλαξαν τις κατευθύνσεις της Λογιστικής. Στην αλλαγή αυτή συνέτειναν οι επιδράσεις από τις μεταβολές του τεχνολογικού, οικονομικού, πολιτικού περιβάλλοντος και τον νομικού πλαισίου. Η ανάγκη για αξιόπιστες πληροφορίες με σκοπό τη λήψη αποφάσεων οδήγησε στην σε μεγαλύτερο βαθμό, ανάπτυξη και συστηματοποίηση της Λογιστικής και συνειδητοποιήθηκε ο κοινωνικός της ρόλος.

3.2 Η Λογιστική της Σύγχρονης Εποχής

Μπαίνοντας στον 20ο αιώνα αρχίζουν να διαμορφώνονται νέες τάσεις και κατευθύνσεις στη Λογιστική θεωρία στην οποία οι συγγραφείς δε βλέπουν πια τη Λογιστική σαν ένα μέσο προοριζόμενο να καταγράφει τα οικονομικά γεγονότα και να προσδιορίζει και αναλύει τα οικονομικά αποτελέσματα που αφορούν την επιχείρηση, ούτε όμως την αντιμετωπίζουν σαν αυτόνομη τεχνική, αλλά τη θεωρούν ως ένα επιστημονικό μέσο που συμβάλλει στην ανάπτυξη της επιχείρησης. Κι έτσι η Λογιστική αντιμετωπίζεται σαν μια «κατ' εξοχήν μέθοδος επιστημονικής οργάνωσης» παρατήρησης και επιστημονικής οργάνωσης» και ως «όργανο διαχείρισης, διοίκησης και ελέγχου». Οι πιο πάνω εξελίξεις οφείλονται σε διάφορους παράγοντες που συνέτειναν τα μέγιστα στην περαιτέρω ανάπτυξη της λογιστικής θεωρίας και πρακτικής (Μπαλή, 1996).

Ως κυριότεροι παράγοντες αναφέρονται:

1) Το μεγάλο ενδιαφέρον που δόθηκε στις μεθόδους προγραμματισμού και ελέγχου, ύστερα από τις διαπιστώσεις της οργανωτικής ότι αυτές συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας και στη μείωση του κόστους

2) Στο γεγονός ότι οι managers των επιχειρήσεων δεν ενδιαφέρονται μόνο για τα θέματα της παραγωγής, αλλά στρέφουν το ενδιαφέρον τους και στον τομέα της διάθεσης των αγαθών, αλλά και σ' όλους τους τομείς της διοίκησης. Κι αυτό γιατί διαπιστώθηκε (από μελετητές της οργάνωσης των επιχειρήσεων) η αναγκαιότητα οργάνωσης όλων των τομέων της για την καλύτερη ανάπτυξη της.

3) Η αναγνώριση της σημασίας και των δυνατοτήτων του προτύπου κόστους στην άσκηση τιμολογιακής πολιτικής.

4) Η αναγνώριση της σπουδαιότητας των προγραμμάτων δράσης καθώς και της σημασίας της μεθοδολογίας: της απολογιστικής επαλήθευσης των προγραμμάτων αυτών.

5) Η εμφάνιση και ανάπτυξη της Ελεγκτικής.

6) Η υιοθέτηση από τις επιχειρήσεις της Λογιστικής μηχανογραφίας και στη συνέχεια της χρήσης των υπολογιστών, που απάλλαξαν τους λογιστές από την καταστιχογραφία και έγιναν για τη Διοίκηση απαραίτητο όργανο άμεσης πληροφόρησης κ.ά.

7) Η χρησιμοποίηση της Μακρολογιστικής από τις επιχειρήσεις, για την παρακολούθηση των μεταβολών: των οικονομικών μεγεθών, που είναι απαραίτητα για τη χάραξη πολιτικής οικονομικής πρόγνωσης.

8) Η εμφάνιση και ανάπτυξη του κλάδου της Διοικητικής Λογιστικής, απαραίτητου οργάνου στη λήψη διοικητικών αποφάσεων (Μπαλή, 1996). Τα παραπάνω δεδομένα ήταν εύλογο να επιφέρουν ριζικές μεταβολές στις κατευθύνσεις της Λογιστικής θεωρίας και πρακτικής και να καταστήσουν τη Σύγχρονη Λογιστική ικανή να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του σήμερα, ωθώντας την να αναλάβει να ικανοποιήσει το διπλό πρόσταγμα της σύγχρονης Διοίκησης που απαιτεί:

- η Λογιστική να υπηρετεί τη Διοίκηση

- η Διοίκηση να ασκείται μέσω της Λογιστικής.

Κι έτσι, με το ρόλο αυτό, η Σύγχρονη Λογιστική προσέλαβε επιστημονικό χαρακτήρα και έγινε: Διοικητική Επιστήμη (Μπαλή, 1996) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Περιεχόμενο και χαρακτηριστικά στη Λογιστική

Η μεταπολεμική περίοδος θεωρείται δικαιολογημένα ένα χρονικά ιστορικό σημείο για την εξέλιξη της Λογιστικής. Αυτό διότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας και οικονομικές συγκυρίες συνέβαλαν σημαντικά στην Βιομηχανική ανάπτυξη και στη δημιουργία νέων κλάδων της επιστήμης γενικότερα. Κατά συνέπεια δημιουργήθηκαν εννοιολογικές αλλαγές κατά περιεχόμενο και κατά σκοπό στους αντικειμενικούς στόχους που θέτει η Λογιστική ως επιστήμη (Φίλιος, 1998).

Κατόπιν έρευνας, το συμπέρασμα ήταν πως η Λογιστική ως επιστήμη δεν πρέπει να οριοθετείται σε εγγραφές και απεικόνιση καταστάσεων αποτελεσμάτων με απώτερο σκοπό τον προσδιορισμό κέρδους ή ζημίας μίας επιχείρησης, αλλά και σε ένα προϋπολογιστικό εργαλείο που μπορεί άριστα να συντελέσει στην μελλοντική οικονομική κατάσταση μιας εταιρείας μέσω προβλέψεων και να διασφαλίσει, μέσω ορθών αποφάσεων της διοίκησης την μακροπρόθεσμη εύρυθμη λειτουργία της επιχείρησης.

Μία επιχείρηση μπορεί και πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένας ζωντανός οργανισμός. Κατά συνέπεια πρέπει να επικοινωνεί με το περιβάλλον της είτε εσωτερικά, είτε εξωτερικά και να υιοθετεί ένα μηχανισμό επανατροφοδότησης προκειμένου να κινείται στα πλαίσια του σκοπού της και των στόχων της, με κύριο ρυθμιστή τη Διοικητική Λειτουργία (Μπαλή, 1996).

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι παρά το γεγονός ότι η Λογιστική επιστήμη παραδοσιακά συνιστά μία ουσιώδη λειτουργία της επιχείρησης, πλέον αποκτά και μία επιπλέον σημαντική ιδιότητα. Αυτή του εργαλείου της πρόβλεψης, δίνοντας της πλέον το ρόλο της Διοικητικής Λογιστικής. Εδώ πλέον ο ρόλος της Διοικητικής λογιστικής αποκτά σημαντική βαρύτητα για την λειτουργία της επιχείρησης μιας και πλέον είναι αρωγός της Διοίκησης:

-στην επιλογή της πολιτικής που θα επιλέξει να κινηθεί η εταιρεία τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο μακροπρόθεσμα

-στη διαχείρισης της οικονομικής θέσης της εταιρείας σχετικά με τα κόστη και διοικητική της διάρθρωση

Στη λήψη αποφάσεων, εκπλήρωση στόχων και θέση νέων καθώς και στην εκάστοτε στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί για εκπλήρωσή των.

Κατά συνέπεια η Διοικητική λογιστική ως μία πιο σύγχρονη έννοια παύει να λειτουργεί ως μηχανισμός καταχώρησης λογιστικών εγγραφών και απεικόνισης οικονομικών καταστάσεων μιας επιχείρησης. Αποκτά πλέον το ρόλο του ρυθμιστή λήψης σημαντικών αποφάσεων , που προέρχονται μέσα από σύγχρονες μεθόδους ανάλυσης και που θα επηρεάσουν άμεσα το παρόν, αλλά και το μέλλον της επιχείρησης (Φίλιος, 1998).

4.2 Έννοια και ορισμοί της λογιστικής επιστήμης

Παρακάτω παρατίθενται ορισμοί που έχουν αποδοθεί σχετικά με τη σύγχρονη Λογιστική προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα η έννοια της :

- Η Λογιστική αποτελεί βασικό εργαλείο της αποτελεσματικής Διοίκησης, του προγραμματισμού και του ελέγχου δράσεως των επιχειρήσεων
- Η Λογιστική ασχολείται με τη συλλογή και την επεξεργασία των στοιχείων, προκειμένου να συντελέσει στην ορθή λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, ώστε να εξασφαλισθεί η ορθή λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, προς αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των επιχειρηματικών πόρων (Μπαλή, 1996).
- Η Λογιστική είναι ένα σύστημα που κατά τη λειτουργία του εισάγονται οικονομικά δεδομένα και γεγονότα από το περιβάλλον της εκάστοτε επιχείρησης και εξάγονται χρήσιμες πληροφορίες και συμπεράσματα, εξυπηρετώντας τη Διοίκηση στην ορθή λήψη αποφάσεων.

Θέλοντας να συνοψίσουμε τα παραπάνω θα πρέπει πλέον αναγνωριστεί ως η σύγχρονη Λογιστική αφήνει πίσω της το στατικό χαρακτήρα που τη διακατείχε και αποκτά ένα πιο δυναμικό χαρακτήρα. Πλέον με τη χρήση χρηματοοικονομικών

δεικτών είναι σε θέση να καταδεικνύει προβλήματα, αλλά κι ανά δείχνει και τη σωστή κατεύθυνση στην εξεύρεση λύσεων.

Η λογιστική ως σύγχρονη επιστήμη, διατηρώντας όμως τα παραδοσιακά της στοιχεία, αυτά της καταχώρησης λογιστικών γεγονότων και της απεικόνισης τους, δίνει πλέον περισσότερο βάση στη λογιστική και διοικητική πληροφορία που εξάγεται και συντελεί με εμφατικό τρόπο στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων. Η σχέση της Λογιστικής με τη Διοίκηση είναι πλέον περισσότερο από ποτέ αμφίδρομη και λειτουργεί αποτελεσματικά ακολουθώντας την παρακάτω διαδικασία:

- i. Καταχώρηση λογιστικών εγγραφών
- ii. Συστηματική ταξινόμηση λογιστικών πληροφοριών
- iii. Μεταφορά πληροφοριών στις αρμόδιες λειτουργίες της επιχείρησης
- iv. Κατανόηση των λογιστικών πληροφοριών και σχεδιασμός αντιμετώπισης προβλημάτων καθώς και προβλέψεις για το μέλλον
- v. Λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων και χάραξη στρατηγικής που πρέπει να ακολουθηθεί προκειμένου η επιχείρηση να συνεχίσει να βρίσκεται εντός των στόχων της.

Θέλοντας να συνοψίσουμε τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι η Σύγχρονη Λογιστική έχει ως απώτερο σκοπό:

- Τον προσδιορισμό της περιουσιακής κατάστασης της επιχείρησης
- Την μεταβλητότητα του εσωτερικού και του εξωτερικού της περιβάλλοντος κατά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της
- Την κερδοφορία αν και κατά πόσο υπάρχει κατά την άσκηση της δράσης της
- Την παροχή χρήσιμων πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ορθή λήψη στρατηγικών και τακτικών αποφάσεων
- Την παροχή πληροφοριών που μπορούν να συντελέσουν στην αποτελεσματικότερη διοικητική διάρθρωση της επιχείρησης

Γενικότερα αποσκοπεί στην αποτίμηση της αποδοτικότητας των οικονομικών λειτουργιών και στην αποτελεσματικότερη και δυναμικότερη Διοίκηση (Μπαλή, 1996).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Λογιστική και Νέες Τεχνολογίες

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας στον 21^ο αιώνα δεν μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο τον τομέα της Λογιστικής. Η παγκοσμιοποίηση μοιραία οδήγησε σε αλματώδη ανάπτυξη του εμπορίου και σε συνδυασμό με την τεχνολογική ανάπτυξη πλέον μπορούμε να μιλάμε για δαιδαλώδη νομοθεσία που διέπει τις αρχές της Λογιστικής και την ανάγει ως μία ζωτικής σημασίας λειτουργία στην εκάστοτε επιχείρηση (Καπλάνης, 2013).

Η χρήση πλέον του Η/Υ είναι παραπάνω από αναγκαία τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε επιχειρησιακό ρόλο και σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των δικτύων και δη του παγκόσμιου ιστού, έτσι καθίσταται η λειτουργία του ως εργαλείο μόχλευσης της πληροφορίας. Η πληροφορία πλέον είναι το πιο σημαντικό στοιχείο που εξάγεται από τα δεδομένα που εισάγονται σε μια επιχείρηση και η Λογιστική επιστήμη είναι αυτή που αναλαμβάνει το ρόλο της αξιολόγησης και διαχείρισης της προς όφελος της εκάστοτε επιχειρησιακής οντότητας.

Έτσι οι ταχύτατες εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας στον τομέα των τηλεπικοινωνιών και συνάμα των πληροφοριακών συστημάτων οδήγησαν σε μία έκρηξη χρηστών του παγκόσμιου ηλεκτρονικού δικτύου (Internet) και μοιραία σε κατακλυσμό πληροφοριών διαθέσιμες σε κάθε χρήστη. Πλέον το εμπόριο αποκτά πιο απλουστευμένη μορφή, γίνεται άμεσο ακόμη και για τον πιο απομακρυσμένο χρήστη και το εύρος των επιλογών μεγιστοποιείται. Οι αγοραστές είτε ως απλοί ιδιώτες, είτε ως επιχειρηματικές οντότητες έχουν ένα τεράστιο φάσμα επιλογών όσον αφορά τις απαιτήσεις τους και μπορούν να σχεδιάσουν ευκολότερα τη πολιτική τους. Χάρη στην ανάπτυξη των πληροφοριακών μέσων οι αγοραστές μπορούν πλέον να βρουν καλύτερες τιμές, αποκτούν εύρος επιλογών των αγαθών που χρειάζονται είτε ως παραγωγικές, είτε ως εμπορικές μονάδες και μπορούν πλέον ευκολότερα να σχεδιάζουν την παραγωγή και τη διάθεση των αγαθών τους. Έτσι η στρατηγική που θέλει να ακολουθήσει μια εταιρεία καθίσταται πλέον ευκολότερα χαράξιμη και ίσως μπορεί να πορευτεί με ασφάλεια στην επίτευξη των στόχων της αποφεύγοντας κινδύνους του παρελθόντος (Καπλάνης, 2013).

Φυσικό επακόλουθο ήταν να υπάρξει και να αναπτυχθεί γρήγορα ένας τομέας που δρα ως αρωγός των επιχειρήσεων που θέλουν να αναπτυχθούν και να ανοίξουν τους ορίζοντες των δραστηριοτήτων τους πέρα από τα σύνορα της χώρας που δραστηριοποιούνται. Εταιρείες αυτού του τομέα είναι οι λεγόμενες third party που αναλαμβάνουν υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας για τους ενδιαφερόμενους, όπως για παράδειγμα logistics, ανάπτυξη και διαχείριση ιστοσελίδων, συμβουλευτική υποστήριξη ηλεκτρονικού εμπορίου κ.α.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο και οι αντίστοιχες συναλλαγές αναπτύσσονται με ραγδαίους ρυθμούς. Μεγάλο ρόλο σε αυτό παίζει η μείωση του κόστους για παρουσίαση των αγαθών των πωλητριών εταιρειών καθώς το διαδίκτυο μπορεί πλέον να χρησιμοποιηθεί σχεδόν ανέξοδα ως μέσο προβολής και προώθησης αγαθών. Ακόμη με την ευρεία χρησιμοποίηση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είναι πλέον εύκολη η άμεση ανταλλαγή εγγράφων και συμβολαίων μεταξύ των συναλλασσομένων, εκμηδενίζοντας τον απαιτούμενο χρόνο για τη σύναψη συμφωνιών σε σχέση με το παρελθόν. Ακόμη το διαδίκτυο έχει διευκολύνει απίστευτα τις ηλεκτρονικές τραπεζικές συναλλαγές. Οι εταιρείες έχουν πλέον άμεση και πλήρη εικόνα των συναλλαγών τους με τους εκάστοτε πελάτες ή προμηθευτές τους και είναι σε θέση να γνωρίσουν την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης, κάτι που καθιστά πολύ ευκολότερο τον ταμειακό τους προγραμματισμό (Καπλάνης, 2013).

Όμως η Λογιστική ως επιστήμη δεν έχει απλοποιηθεί παρόλο την τεχνολογική ανάπτυξη που έχει επέλθει. Όπως είναι φυσικό επακόλουθο η σωρεία των διαθέσιμων πληροφοριών μπορεί να κρύβει παγίδες αλλά και άχρηστο υλικό. Σε μία επιχειρηματική οντότητα πλέον, η Λογιστική λειτουργία αναλαμβάνει το ρόλο της σωστής επεξεργασίας των δεδομένων με απώτερο σκοπό την εξαγωγή της πληροφορίας και σε συνδυασμό με αυτές που μπορεί να συλλέξει από το εξωτερικό της περιβάλλον καλείται να σχηματίσει ένα κατάλογο αυτών που μπορούν να φανούν χρήσιμες στη Διοικητική λειτουργία. Είναι θα λέγαμε ο κεντρικός επεξεργαστής της εταιρείας και αναπόσπαστο κομμάτι ενός εύρυθμου επιχειρησιακού συστήματος.

5.2 Υπολογιστικά προγράμματα

Τα διαθέσιμα δεδομένα και οι πληροφορίες που είναι προς επεξεργασία από τους λογιστές, είχαν ως συνέπεια την επιτακτική ανάγκη ανάπτυξης εργαλείων τα

οποία είναι απαραίτητα για τις λογιστικές εργασίες σήμερα. Η τεχνολογική εξέλιξη αλλά και η ανάγκη για εφαρμογή της διοικητικής λογιστικής, έκαναν απαραίτητη την αναζήτηση λογιστικών εργαλείων που μπορούν να βοηθήσουν το λογιστή να επεξεργαστεί με ταχύτητα τα δεδομένα που του παρέχονται και να μπορεί να εξάγει χρήσιμες πληροφορίες.

Το βασικότερο εργαλείο που δόθηκε στα χέρια των λογιστών και όχι μόνον είναι τα υπολογιστικά φύλλα των WINDOWS ή αλλιώς τα γνωστά excel. Τα υπολογιστικά φύλλα δίνουν τη δυνατότητα στο χρήστη την εισαγωγή δεδομένων σε πίνακες και με τη δημιουργία συναρτήσεων να μπορεί να εξάγει σίγουρα συμπεράσματα για τις εργασίες που αυτός θέλει. Έτσι ένας εξειδικευμένος χρήστης των υπολογιστικών φύλλων είναι σε θέση να ταξινομεί και να συνδέει δεδομένα, καθώς και να πραγματοποιεί προχωρημένες μορφοποιήσεις και χειρισμούς σε γραφήματα και σχήματα, να δημιουργεί λογικές, στατιστικές και μαθηματικές συναρτήσεις χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα εργαλεία ανάλυσης και ελέγχου. Σήμερα είναι διαθέσιμα και διάφορα στατιστικά πακέτα, με πιο γνωστό το SPSS το οποίο δίνει στο χρήστη περισσότερο εύρος επιλογών σχετικά με τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων, με απώτερο σκοπό την αναλυτικότερη παρουσίαση των πληροφοριών που εξάγονται.

Πλέον οι λογιστικές εγγραφές που πρέπει να γίνονται στα λογιστικά γραφεία ή στα λογιστήρια των εταιρειών είναι τεράστιες σε όγκο και με την εισαγωγή του διπλογραφικού συστήματος ακόμη και σε μικρές ατομικές επιχειρήσεις καθιστά απαραίτητη τη χρήση λογιστικών πακέτων. Τα λογιστικά πακέτα ήρθαν σιγά-σιγά να αντικαταστήσουν τη χρήση των χειρόγραφων βιβλίων του ΚΒΣ και έκαναν την εμφάνιση της σε μορφή DOS αρχικά με περισσότερο γνωστό τη Λογιστική Διαχείριση της EUROFASMA. Με τη χρήση των λογιστικών πακέτων πλέον ο χρήστης είχε τη δυνατότητα με το πάτημα μερικών πλήκτρων να παρακολουθήσει κινήσεις πελατών προμηθευτών, να δει οφειλές, να παρακολουθεί το χαρτοφυλάκιο της επιχείρησης ανά πάσα ώρα και στιγμή και να έχει άμεση εικόνα για τη λογιστική κατάσταση της εταιρείας αποφεύγοντας χρονοβόρους υπολογισμούς και ελαχιστοποιώντας την πιθανότητα λάθους.

Σήμερα τα λογιστικά πακέτα που παρέχονται, είναι σε πολύ φιλικότερο περιβάλλον, σε παραθυρικό, κάτι που βοηθά το χρήστη στην ευκολότερη και

περισσότερο ξεκούραστη χρήση του. Κάτι το οποίο είναι απαραίτητο αν αναλογιστεί κανείς πως το λογιστικό πρόγραμμα είναι αυτό που χειρίζεται κάποιος τις περισσότερες ώρες που βρίσκεται στο χώρο εργασίας του. Τα λογιστικά πακέτα πλέον περιέχουν και υποπρογράμματα τα οποία συνδέονται άμεσα με το κεντρικό για να μπορούν να αντλούν δεδομένα που χρειάζονται για την εξαγωγή καταστάσεων, ισοζυγίων και άλλων καταστάσεων που είναι απαραίτητα για την παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων σε μία επιχείρηση. Πιο συγκεκριμένα τα προγράμματα που χρησιμοποιούνται σήμερα από τους λογιστές είναι τα παρακάτω:

- **Λογιστική – Εμπορική Διαχείριση :** Είναι θα λέγαμε το πρόγραμμα που αποτελεί τον πυρήνα ενός Λογιστηρίου. Με τη χρήση του καταχωρούνται τα λογιστικά γεγονότα σε μία οικονομική οντότητα και μετέπειτα έχει τη δυνατότητα παρουσίασης ισοζυγίων και άλλων οικονομικών καταστάσεων. Μπορεί ακόμη να εξάγει προσυμπληρωμένα έγγραφα τα οποία υποβάλλει ο λογιστής όπως το έντυπο του ΦΠΑ και πραγματοποιεί και την υποβολή του στο taxisnet. Ως πυρήνας του λογιστικού πακέτου έχει τη δυνατότητα να αντλεί δεδομένα και από τα υπόλοιπα συνδεδεμένα προγράμματα που θα δούμε παρακάτω.
- **Μισθοδοσία :** Το πρόγραμμα μισθοδοσίας είναι άκρως απαραίτητο για το σύγχρονο λογιστικό τμήμα οποιασδήποτε εταιρείας. Είναι το πρόγραμμα που μπορεί και υπολογίζει με βάση τα δεδομένα που εισάγει ο χρήστης (εργατοώρες, μέρες αδείας εργαζομένου, επιδόματα εργασίας κ.α.), τη μηνιαία μισθοδοσία της εταιρείας. Ο ρόλος του εν λόγω προγράμματος δε σταματά εκεί μιας και έχει τη δυνατότητα αυτόματης συμπλήρωσης καταστάσεων που πρέπει να υποβάλλονται από τους εργοδότες στους φορείς ασφάλισης. Τέτοιες καταστάσεις είναι οι Αναλυτικές Περιοδικές Δηλώσεις στον ΕΦΚΑ πλέον, η απόδοση του Φόρου Μισθωτών Υπηρεσιών κ.α.
- **Φορολογική Διαχείριση και Εντύπων ΔΟΥ :** Είναι το πρόγραμμα που αντλεί δεδομένα από τα προηγούμενα με απώτερο σκοπό τη συμπλήρωση φορολογικών εντύπων των εταιρειών και την υποβολή αυτών στο taxisnet. Τέτοια έντυπα είναι το Ε1 (Φυσικά πρόσωπα), έντυπο Ν (Νομικά πρόσωπα), Ε2, Ε3 κ.α. Ακόμη έχει τη δυνατότητα συμπλήρωσης και εκτύπωσης εντύπων τα οποία πρέπει να υποβληθούν στις αρμόδιες ΔΟΥ για διάφορες εργασίες, όπως για παράδειγμα έντυπα τύπου Μ για καταχώρηση κάποιου ΚΑΔ.

- CRM : Οι εφαρμογές **CRM (Customer Relationship Management)** έχουν αναπτυχθεί με σκοπό να εκπληρώσουν το δύσκολο έργο της διαχείρισης των σχέσεων με τους πελάτες. Η πληροφορία που συλλέγεται από τα διαφορετικά τμήματα της επιχείρησης, της δίνει τη δυνατότητα να διαμορφώνει τη συμπεριφορά και το προϊόν της σύμφωνα με όσα γνωρίζει για τον πελάτη, τις συνήθειες και τις ανάγκες του και να τον εξυπηρετεί προσωπικά μέσα από οποιαδήποτε δραστηριότητά της (πώληση, marketing ή υποστήριξη), αλλά και μέσα από οποιοδήποτε κανάλι επικοινωνίας (προσωπική επαφή, internet, call centers, kiosks, ATM κ.λπ.).

Όλα τα παραπάνω αποτελούν ένα ολοκληρωμένο πακέτο λογισμικού που χρειάζεται ένας λογιστής προκειμένου να έχει την καλύτερη απόδοση στην εργασία του, αρά και να τροφοδοτεί την επιχείρηση με τις απαραίτητες πληροφορίες. Οι γνωστότερες εταιρείες στο χώρο σήμερα είναι η Singular Logic και η EPSILONNET που κατέχουν και τη μερίδα του λέοντος στην ελληνική αγορά. Η εξοικείωση όμως με την τεχνολογία έχει οδηγήσει στην δημιουργία και μικρότερων εταιρειών που παρέχουν λογιστικά πακέτα με δελεαστικότερες τιμές. Μένει να δούμε αν θα υπάρξει και η εισαγωγή νέων παικτών σε αυτήν την αναπτυσσόμενη αγορά.

Φυσικά η τεχνολογική εξέλιξη δε σταματά εκεί. Σήμερα, λόγω της ανάπτυξης των επιχειρήσεων σε όλο τον Ελλαδικό χώρο, αλλά και έξω από αυτόν έκανε επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας λογιστικών πακέτων που θα έχουν τη δυνατότητα παρακολούθησης των υποκαταστημάτων της εταιρείας, αλλά και άλλων εταιρειών που είναι συνδεδεμένες με τη μητρική. Έτσι έχουμε την εμφάνιση των προγραμμάτων Enterprise Resource Planning (ERP), οποία έχουν τη δυνατότητα παρακολούθησης των λογιστικών εργασιών, εκμεταλλευόμενα το διαδίκτυο, που πραγματοποιούνται και εκτός της μητρικής. Πλέον δίνεται η δυνατότητα στους λογιστές να αντλούν πληροφορίες από υποκαταστήματα, να ελέγχουν αποθέματα αποθηκών και να έχουν ανά πάσα ώρα και στιγμή την πληροφόρηση που θέλουν ανεξαρτήτως αποστάσεως.

5.3 Οικονομική πληροφορία και ενημέρωση

Η πληροφορία και η αμεσότητά της, είναι τα στοιχεία που μπορούν να δώσουν ώθηση στην ανάπτυξη μιας οικονομικής οντότητας. Οι λογιστές και οι οικονομικοί σύμβουλοι είναι αυτοί που πρέπει να αναζητήσουν και να φιλτράρουν τις πληροφορίες πριν αυτές προωθηθούν στη Διοίκηση. Πλέον ο Λογιστής με τη χρήση του διαδικτύου μπορεί να συλλέγει άμεσα και γρήγορα τις πληροφορίες που χρειάζεται συμβουλευόμενος διάφορα site.

Παρακάτω παρατίθενται μερικά από τα βασικότερα και χρησιμότερα site που αποτελούν εργαλεία για ένα λογιστή στην Ελλάδα:

- ❖ www.gsis.gr : Είναι το βασικότερο site που χρησιμοποιεί ο Λογιστής σήμερα. Εδώ υποβάλλονται όλα τα φορολογικά έντυπα που αφορούν τη λειτουργία της επιχείρησης. Εδώ ακόμη μπορεί να αντλήσει κανείς πληροφορίες σχετικά με καταληκτικές ημερομηνίες λογιστικών καταστάσεων και το ύψος φορολογικών προστίμων.
- ❖ www.taxheaven.gr : Μετά το παραπάνω είναι το χρησιμότερο εργαλείο ενημέρωσης του Λογιστή. Εδώ μπορεί κάποιος να πληροφορηθεί για νομοθεσίες είτε φορολογικού, είτε εργατικού περιεχομένου, αλλά και να συνομιλήσει διαδικτυακά με άλλους συναδέλφους και να ανταλλάξει πληροφορίες και απόψεις σχετικά με λογιστικά θέματα.
- ❖ www.naftemporiki.gr : Ενημερωτικό site οικονομικών θεμάτων σχετικά με τον επιχειρηματικό τομέα. Παρέχει σε real time πληροφορίες σχετικά με το χρηματιστήριο, τιμές μετοχών και ισοτιμίες νομισμάτων. Ακόμη μπορεί κάποιος να διαβάσει διάφορα άρθρα σχετικά με επενδύσεις επιχειρήσεων και χρηματοοικονομική ανάλυση εταιρειών ανά κλάδο.
- ❖ www.icap.gr : Site το οποίο παρέχει πληροφορίες σχετικά με ισολογισμούς και οικονομικές καταστάσεις εταιρειών. Εδώ μπορεί κάποιος κατόπιν συνδρομής να αντλήσει οικονομικά στοιχεία για επιχειρήσεις και μέσω χρηματοοικονομικών συντελεστών να αντλήσει τις πληροφορίες που θέλει σχετικά με οποιαδήποτε επιχείρηση.
- ❖ www.capital.gr : Ενημερωτικό οικονομικό site. Παρέχει άρθρα και αναλύσεις σχετικά με τον οικονομικό και επιχειρηματικό κλάδο.

Ακόμη παρέχει εργαλεία που δίνουν δυνατότητα στο χρήστη να έχει με τη μορφή γραφημάτων την ιστορική εξέλιξη μιας μετοχής.

- ❖ Άλλα οικονομικά sites εξίσου χρήσιμα είναι τα :

www.euro2day.gr, www.economia.gr, www.kerdos.gr,
www.bloomberg.gr, www.bankingnews.gr, www.insider.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Διεθνή και ελληνικά λογιστικά πρότυπα

Η εξάπλωση του εμπορίου και η υπέρβαση των συνόρων όμως δημιούργησε πολλά προβλήματα στους λογιστές σχετικά με τη διαχείριση των λογιστικών γεγονότων και τη φορολογική αντιμετώπιση που χρήζει η κάθε συναλλαγή εκτός χώρας. Η κάθε χώρα διέπεται από διαφορετικό φορολογικό και εμπορικό δίκαιο. Φυσικό επόμενο είναι να υπάρχει δυσκολία στην εμπορική πολιτική που πρέπει να ακολουθηθεί σε κάθε περίπτωση συναλλαγής εκτός συνόρων, κάτι που οδήγησε στην ανάγκη εύρεσης ενός τρόπου ελέγχου των πληροφοριών που συλλέγει ο κάθε ενδιαφερόμενος για την οικονομική κατάσταση του συναλλασσομένου εκτός χώρας. Η ανάγκη αυτή επέφερε την απεικόνιση των οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων με βάση τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (IAS), τουλάχιστον για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η απεικόνιση των οικονομικών καταστάσεων βάσει των ΔΛΠ είναι πλέον υποχρεωτική για τις εταιρείες που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο. Αυτό οφείλεται στην ανάγκη των επενδυτών να γνωρίζουν την οικονομική κατάσταση των εκάστοτε εταιρειών. Πλέον είναι πολύ περισσότερο ξεκάθαρη η οικονομική θέση των εταιρειών που δραστηριοποιούνται και εκτός συνόρων και η Λογιστική λειτουργία είναι σε θέση να συλλέξει εύκολα και άμεσα πληροφορίες σχετικά με άλλες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται εκτός συνόρων, βάσει ενός κοινού θεσμικού πλαισίου που υπάρχει μεταξύ των. (Αληφαντής, 2008)

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του κανονισμού αριθ. 1606/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιουλίου 2002: «Ως Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα νοούνται τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ), τα Διεθνή Πρότυπα χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ) και οι συναφείς ερμηνείες (ερμηνείες

της SIC- ΔΠΧΠ), οι μεταγενέστερες τροποποιήσεις των εν λόγω προτύπων και συναφών ερμηνειών καθώς και τα μελλοντικά πρότυπα και συναφείς ερμηνείες που θα εκδώσει ή θα δημοσιεύσει στο μέλλον ο Οργανισμός Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΟΔΛΠ)». Ο βασικός σκοπός των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων αναφέρεται στην παράγραφο 4 του κανονισμού 1606/2002: «Ο παρών κανονισμός ενισχύει την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων στην εσωτερική αγορά και βοηθά τις κοινοτικές εταιρείες να ανταγωνίζονται σε ισότιμη βάση για την εξεύρεση διαθέσιμων χρηματοοικονομικών πόρων τόσο στις κοινοτικές όσο και στις διεθνείς κεφαλαιαγορές»

Μια πλήρης σειρά οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τη ΣΟΕΛ περιλαμβάνει:

- (α) Ισολογισμό (κατάσταση οικονομικής θέσης) τέλους χρήσεως,
- (β) Κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως,
- (γ) Κατάσταση συνολικών αποτελεσμάτων – εσόδων χρήσεως,
- (δ) Κατάσταση μεταβολών των ιδίων κεφαλαίων χρήσεως,
- (ε) Κατάσταση των ταμειακών ροών χρήσεως,
- (στ) Σημειώσεις που περιλαμβάνουν περίληψη των σημαντικών λογιστικών αρχών και μεθόδων και άλλες επεξηγηματικές σημειώσεις

6.2 Πλαίσιο κατάρτισης και παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων

Σκοπός των οικονομικών καταστάσεων είναι:

i. Η παροχή πληροφοριών σχετικά με:

- την χρηματοοικονομική θέση
- την αποδοτικότητα τις μεταβολές στην χρηματοοικονομική θέση

και αποτυπώνονται:

- στον Ισολογισμό
- στις Καταστάσεις Αποτελεσμάτων Χρήσεως και Συνολικών Αποτελεσμάτων

στις καταστάσεις των Ταμιακών Ροών και των Μεταβολών των Ιδίων Κεφαλαίων

ii. Βασικές παραδοχές σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων είναι:

- Η αυτοτέλεια των χρήσεων (Accrual Basis), κατά την οποία τα αποτελέσματα των συναλλαγών και των λοιπών γεγονότων καταχωρούνται όταν πραγματοποιούνται όχι όταν εισπράττονται ή πληρώνονται.
- Η συνεχιζόμενη δραστηριότητα της επιχείρησης (Going concern), κατά την οποία η επιχείρηση θα συνεχίσει να λειτουργεί και στο μέλλον.

6.3 Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα

Παρακάτω παρατίθενται τα θεσμικά όργανα των ΔΛΠ:

- **Επιτροπή Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (IASB)**

Η Επιτροπή Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (IASB) δημιουργήθηκε το έτος 1973 μετά από συμφωνία των Λογιστικών οργανισμών των κρατών της Αυστραλίας, Γαλλίας, Καναδά, Μεξικού, Ολλανδίας, ΗΠΑ, Αγγλίας και Ιρλανδίας. Απώτερος σκοπός ήταν η δημιουργία ενός κοινού πλαισίου Λογιστικών προτύπων (American Institute of Certified Public Accountants, 1994)

- **Σώμα Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (IASB)**

Το Σώμα Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (IASB) αποτελείται από 14 μέλη. Απώτερος σκοπός του σώματος είναι η δημιουργία λογιστικών προτύπων παγκόσμιας κλίμακας με υψηλές προδιαγραφές. Εξειδίκευση τους ήταν η εξεύρεση Διεθνών προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και σχεδιασμός ΔΛΠ.

- **Συμβουλευτική Επιτροπή Προτύπων (SAC)**

Η Συμβουλευτική Επιτροπή Προτύπων απαρτίζεται από ένα σώμα 50 μελών. Έχουν συμβουλευτικό ρόλο προς το IASB σχετικά με την εύρυθμη εφαρμογή των ΔΛΠ και παρέχουν πληροφόρηση σχετικά με επιπτώσεις των ΔΛΠ στις οικονομικές οντότητες που τα εφαρμόζουν. Πραγματοποιούνται συναντήσεις με τη IASB σε τακτική βάση.

- **Επιτροπή Διερμηνειών Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης**

Η Επιτροπή Διερμηνειών Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής πληροφόρησης απαρτίζεται από 12 μέλη με τριετή θητεία και ορίζονται από τους

επιτρόπους. Η συνεδρίαση τους πραγματοποιείται ανά δύο μήνες με θέμα την ερμηνεία των ΔΛΠ και τυχόν προβλήματα της εφαρμογής τους.

Στην Ελλάδα, η Κυβέρνηση επέβαλλε την υποχρεωτική εφαρμογή των ΔΛΠ εισάγοντας στο εμπορικό δίκαιο το άρθρο 13 του νόμου 3229/2004. Υλοποιώντας το άρθρο 13, προστέθηκε στον κώδικα Ν. 2190/1920 το κεφάλαιο 15 περί Διεθνών Λογιστικών Προτύπων. Για την ομαλή εφαρμογή ενός τέτοιου σχεδίου απαιτείται καλή και οργανωμένη προετοιμασία και εναρμονισμό όλων των φορέων που εμπλέκονται στη διαδικασία αυτή, όπως είναι το κράτος και οι εποπτικοί φορείς, οι ορκωτοί ελεγκτές και οι διοικήσεις των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων. Το νέο κεφάλαιο 15 του 2190/1920 ρυθμίζει πρακτικά ζητήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 1606/2002, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια, ώστε να προσαρμοστούν εύκολα οι ελληνικές επιχειρήσεις στις νέες αλλαγές στη σύνταξη και δημοσίευση των οικονομικών τους καταστάσεων.

Είναι σαφές πως τα ΔΛΠ υπερέχουν των Ελληνικών Λογιστικών Προτύπων όσον αφορά τη δυνατότητα κατανόησης, τη συνάφεια, την αξιοπιστία και τη συγκρισιμότητα των λογιστικών καταστάσεων, και την παροχή χρήσιμης πληροφόρησης που συντελεί στην ορθολογική λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, στην έγκαιρη ανάδειξη κινδύνων, και στη βελτίωση της αξιοπιστίας και της πιστοληπτικής ικανότητας των ελληνικών επιχειρήσεων (Πρωτοψάλτης, 2009).

Υλοποιώντας τον νόμο 3229/2004, από 1/1/2005 οι ελληνικές επιχειρήσεις με τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας που οι μετοχές τους ή άλλες κινητές τους αξίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο, όπως επίσης από 1/1/2007 χρηματοδοτικά και πιστωτικά ιδρύματα με νομική μορφή ανώνυμης εταιρείας (με εξαίρεση την Τράπεζα της Ελλάδας) και οι Δημόσιες επιχειρήσεις, θα πρέπει να συντάσσουν και να δημοσιεύουν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα. (Καραγιάννης *et al.*, 2014)

6.4 Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα

Ο Ν 4308/2014 «Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, συναφείς ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α΄ 251/24.11.2014) συνθέτει σε ένα ενιαίο λογιστικό πλαίσιο τη λειτουργία των λογιστικών οντοτήτων (επιχειρήσεων και οργανισμών). Με τις διατάξεις του νόμου αυτού, απλουστεύονται οι διαδικασίες που σχετίζονται με τη

λογιστική παρακολούθηση των πράξεων και των συναλλαγών μίας επιχείρησης (έκδοση στοιχείων, καταχώριση στα λογιστικά βιβλία και τρόποι τήρησης αυτών), την επιμέτρηση των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων, ενώ αλλάζει το σχέδιο λογαριασμών, αλλά και ο τρόπος κατάρτισης, κυρίως δε παρουσίασης, των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων. (Σγουρινάκης *et al.*, 2015)

Ο υποχρεωτική χρησιμοποίηση των Ελληνικών Λογιστικών Προτύπων έχει ως απώτερο σκοπό την ομαλή μετάβαση των ελληνικών επιχειρήσεων σε στα ΔΛΠ. Τα ΕΛΠ έχουν αρκετές ομοιότητες με τα ΔΛΠ και είναι ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο που πρέπει να κινούνται οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα από το 2015 και έπειτα.

Φυσικά οι Λογιστές έχουν έντονες ενστάσεις για την υιοθέτηση τους μιας και έχουν αρκετές διαφορές στην εφαρμογή τους με το προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο και η αλήθεια είναι πως βρίσκονται ακόμη σε πιλοτικό στάδιο. Σίγουρα ανασταλτικός παράγοντας στην εφαρμογή τους αποτελεί και το γεγονός ότι η Ελλάδα τελεί υπό καθεστώς μνημονίου με συνεχείς αλλαγές στο φορολογικό τομέα κάτι που δημιουργεί άγνοια έδαφος για οικονομική ανάπτυξη και συνάμα αναστέλλει τις εξελίξεις στο λογιστικό τομέα, αφού οι συνεχείς μεταρρυθμίσεις έχουν δημιουργήσει ένα κυκεώνα μεταβατικών νόμων και διατάξεων.

Σίγουρα τα ΕΛΠ δεν δύνανται να αντικαταστήσουν τα ΔΛΠ, καθώς παρά το γεγονός ότι έχουν αρκετές ομοιότητες με τα ΔΛΠ, εντούτοις έχουν βασικές διαφορές σχετικά με τη φιλοσοφία τους. Αυτό σίγουρα οφείλεται και στο γεγονός πως τα ΕΛΠ προέρχονται από μια πιο παλαιά και τυπική διάρθρωση σχετικά με την ελληνική νομοθεσία που διέπει τις αρχές της Λογιστικής απεικόνισης των καταστάσεων και αν γινόταν ριζοσπαστική αλλαγή τους θα δημιουργούσε ένα χάος.

Μια βασική διαφορά που μπορεί να δώσει τη διαφορά φιλοσοφίας μεταξύ τους είναι αυτή της αποτίμησης των περιουσιακών στοιχείων μιας οικονομικής οντότητας. Τα ΕΛΠ εμμένουν στην αποτίμηση με βάση τους τίτλους ιδιοκτησίας, τιμής αγοράς και απόσβεσης και απεικόνιση του εν λόγω αποτελέσματος στις οικονομικές καταστάσεις. Αντίθετα με τα ΔΛΠ έχουμε μια πιο πραγματική απεικόνιση της πραγματικότητας μιας και η αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων πρέπει να εμφανιστεί στις οικονομικές καταστάσεις με την εύλογη τους αξία, δηλαδή με την αξία που αποτιμάται τη δεδομένη στιγμή. Ακόμη ειδοποιός διαφορά αποτελεί και η επεξήγηση των οικονομικών καταστάσεων με κάθε λεπτομέρεια για το παραμικρό οικονομικό γεγονός που συνέβη μέσα στη χρήση. Αντίθετα σύμφωνα με

τα ΕΛΠ υπάρχει συγκεκριμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθούν οι πληροφορίες που θα δοθούν επί των οικονομικών καταστάσεων.

Σίγουρα λοιπόν πρέπει να αποδοθεί η υπεροχή των ΔΛΠ έναντι των ΕΛΠ, μιας και αυτά έχουν περάσει σε μια πιο μοντέρνα εποχή. Αυτή της πληροφορίας και της Διοικητικής Λογιστικής. Πλέον η πληροφορία όπως θα δούμε παρακάτω είναι το εξαχθέν αγαθό της Λογιστικής και πάνω σε αυτό βασίζεται η οικονομική οντότητα για την επιβίωση και εξάπλωση της και τα ΔΛΠ υπηρετούν με απόλυτη συνέπεια αυτό το σκοπό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Θεσμικό πλαίσιο για το επάγγελμα του λογιστή-φοροτεχνικού

[Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο, ΕΛΚΕΠΑ, Ν. 2515/1997 (ΦΕΚ Α 154/25-7-1997 και Ν.4152/2013 (ΦΕΚ Α 107/9.5.2013))]

Λογιστής - Φοροτεχνικός καλείται ο κάτοχος ειδικής άδειας ασκήσεως τον επαγγέλματος, ο οποίος ασχολείται κατ' επάγγελμα ως μισθωτός ή ελεύθερος επαγγελματίας με λογιστικές και φοροτεχνικές εργασίες επιτηδευματιών ή και άλλων φυσικών προσώπων. Έργο των λογιστών φοροτεχνικών είναι η ορθή εφαρμογή των λογιστικών αρχών, προτύπων και σχεδίων γενικών και κλαδικών, η εποπτεία και η εφαρμογή διαδικασιών για τον προσδιορισμό της φορολογητέας ύλης και των αναλογούντων φόρων, η ενημέρωση και η τήρηση των φορολογικών βιβλίων, η κατάρτιση και η υπογραφή οικονομικών καταστάσεων, ισολογισμών και αποτελεσμάτων χρήσεως επιχειρήσεων και οργανισμών, η σύνταξη, υπογραφή και υποβολή φορολογικών δηλώσεων, συμπληρωματικών και στατιστικών στοιχείων προς τις Δημόσιες Υπηρεσίες καθώς και μισθολογικών καταστάσεων, ασφαλιστικών εισφορών και προγραμμάτων εργασίας.

Για την άσκηση τον επαγγέλματος τον Λογιστή - Φοροτεχνικού απαιτείται ειδική άδεια η οποία χορηγείται από την Κεντρική Διοίκηση τον Ο.Ε.Ε. ή την αρμόδια Τοπική Διοίκηση Περιφερειακού Τμήματος τον Ο.Ε.Ε. Στους κατόχους της ως άνω αδειάς χορηγείται δελτίο επαγγελματικής ταυτότητας, το οποίο ανανεώνεται κατ' έτος. Η άδεια ασκήσεως επαγγέλματος χορηγείται μόνο σε φυσικά πρόσωπα. Η

άδεια ασκήσεως επαγγέλματος τον Λογιστή - Φοροτεχνικού διακρίνεται σε άδεια Λογιστή - Φοροτεχνικού Α' και Β' τάξεως. Η εν λόγω άδεια είναι σε ισχύ εφόσον ανανεώνεται ετησίως το δελτίο επαγγελματικής ταυτότητας.

Ειδικότερα:

7.1 Α' Τάξη

Οι κάτοχοι επαγγελματικής ταυτότητας λογιστή φοροτεχνικού Β' τάξης μπορούν να αποκτήσουν επαγγελματική ταυτότητα Α' τάξης μετά από προηγούμενη παρακολούθηση των προβλεπόμενων στην περίπτωση ε' της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του ν. 2515/1997, όπως ισχύει, επιμορφωτικών σεμιναρίων και αξιολόγηση κατά τη διάρκεια παρακολούθησης αυτών και εφόσον είναι μέλη των Ο.Ε.Ε., πτυχιούχοι τμημάτων Οικονομικής κατεύθυνσης των Πανεπιστημίων, πτυχιούχοι των Τμημάτων Οικονομικής κατεύθυνσης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.) ή πληρούν τις προϋποθέσεις του Π.Δ. 38/2010 και έχουν συμπληρώσει τριετή αποδεδειγμένη επαγγελματική εμπειρία στην άσκηση του επαγγέλματος ως λογιστές φοροτεχνικοί κάτοχοι επαγγελματικής ταυτότητας Β' τάξης.

7.2 Β' Τάξη

Άδεια Β' Τάξης χορηγείται από το Ο.Ε.Ε.:

α) στους κατόχους απολυτηρίου Γενικού Λυκείου, οι οποίοι ασκούν επί επτά (7) έτη από τη λήψη του απολυτηρίου τους το επάγγελμα τον βοηθού λογιστή ή στους κατόχους απολυτηρίου Επαγγελματικού Λυκείου ή Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου κλάδου Οικονομίας, οι οποίοι ασκούν επί έξι (6) έτη από τη λήψη του απολυτηρίου τους το επάγγελμα τον βοηθού λογιστή ή στους κατόχους πτυχίου Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) Λογιστικής, οι οποίοι ασκούν επί πέντε (5) έτη το επάγγελμα τον βοηθού λογιστή ή στους αποφοίτους των μακροχρόνιων προγραμμάτων κατάρτισης τον Ελληνικού Κέντρου Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.), οι οποίοι ασκούν επί πέντε (5) έτη το επάγγελμα τον βοηθού λογιστή.

β) στους πτυχιούχους τμημάτων Οικονομικής κατεύθυνσης των Πανεπιστημίων, στους πτυχιούχους των Τμημάτων Οικονομικής κατεύθυνσης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.) και στα φυσικά

πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις επαγγελματικών προσόντων τον Π.Δ. 38/2010(Α' 78).

γ) στους πτυχιούχους τμημάτων Οικονομικής κατεύθυνσης των Πανεπιστημίων, στους πτυχιούχους των Τμημάτων Οικονομικής κατεύθυνσης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.) και στα φυσικά πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις επαγγελματικών προσόντων τον Π.Δ. 38/2010, που ασκούν επί τριετία το επάγγελμα τον Λογιστή Φοροτεχνικού Β' τάξης.

7.3 Μεταβατικές διατάξεις

Άδεια Β' τάξης δικαιούνται και:

1) Οι λογιστές φοροτεχνικοί, μη πτυχιούχοι, που κατέχουν κατά τη δημοσίευση τον παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Δ' ή Γ' τάξης, αποκτούν επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης.

2) Οι λογιστές φοροτεχνικοί, μέλη των Ο.Ε.Ε., που κατέχουν κατά τη δημοσίευση τον παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Γ' τάξης, αποκτούν επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης και με τη συμπλήρωση τριετούς αποδεδειγμένης άσκησης τον επαγγέλματος λογιστή φοροτεχνικού από την έκδοση της επαγγελματικής ταυτότητας Γ' τάξης και την παρακολούθηση των επιμορφωτικών σεμιναρίων της περίπτωσης ε' ανωτέρω, δικαιούνται να λάβουν επαγγελματική ταυτότητα Α' τάξης.

3) Οι λογιστές φοροτεχνικοί, μέλη των Ο.Ε.Ε., που κατέχουν κατά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης, αποκτούν επαγγελματική ταυτότητα Α' τάξης μετά από τη συμπλήρωση διετούς αποδεδειγμένης προϋπηρεσίας τον επαγγέλματος λογιστή φοροτεχνικού από την έκδοση της επαγγελματικής ταυτότητας Β' τάξης και την παρακολούθηση των επιμορφωτικών σεμιναρίων της περίπτωσης ε' ανωτέρω.

4) Οι λογιστές φοροτεχνικοί, πτυχιούχοι τον Τμήματος Λογιστικής και των Τμημάτων Εμπορίας και Διαφήμισης, Διοίκησης Επιχειρήσεων, Τουριστικών Επιχειρήσεων, Χρηματοοικονομικών Εφαρμογών, Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής και Χρηματοοικονομικής και Ασφαλιστικής της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.), που κατέχουν κατά τη δημοσίευση τον παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Γ' τάξης,

αποκτούν επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης και με τη συμπλήρωση τριετούς αποδεδειγμένης άσκησης τον επαγγέλματος λογιστή φοροτεχνικού από την έκδοση της επαγγελματικής ταυτότητας Β' τάξης και την παρακολούθηση των επιμορφωτικών σεμιναρίων της περίπτωσης ε' ανωτέρω, δικαιούνται να λάβουν επαγγελματική ταυτότητα Α' τάξης.

5) Οι λογιστές φοροτεχνικοί, πτυχιούχοι τον Τμήματος Λογιστικής και των Τμημάτων Εμπορίας και Διαφήμισης, Διοίκησης Επιχειρήσεων, Τουριστικών Επιχειρήσεων, Χρηματοοικονομικών Εφαρμογών, Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής και Χρηματοοικονομικής και Ασφαλιστικής της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.), που κατέχουν κατά τη δημοσίευση τον παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης, αποκτούν επαγγελματική ταυτότητα Α' τάξης μετά από τη συμπλήρωση διετούς αποδεδειγμένης προϋπηρεσίας τον επαγγέλματος λογιστή φοροτεχνικού από την έκδοση της επαγγελματικής ταυτότητας Β' τάξης και την παρακολούθηση των επιμορφωτικών σεμιναρίων της περίπτωσης ε' ανωτέρω.

6) Οι λογιστές φοροτεχνικοί που κατέχουν κατά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Α' τάξης συνεχίζουν ακωλύτως να ασκούν το επάγγελμα τον λογιστή φοροτεχνικού με τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα.

7) Οι λογιστές φοροτεχνικοί που κατέχουν κατά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης, μέχρι τη συμπλήρωση της απαιτούμενης προϋπηρεσίας για την απόκτηση επαγγελματικής ταυτότητας Α' τάξης, συνεχίζουν να ασκούν το επάγγελμα τον λογιστή φοροτεχνικού με τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα.

8) Οι λογιστές φοροτεχνικοί, που κατέχουν κατά τη δημοσίευση του ν. 4152/2013 επαγγελματική ταυτότητα Γ' τάξης του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 16 του ΠΔ. 340/1998, αποκτούν επαγγελματική ταυτότητα Β' τάξης. Επιπροσθέτως των δικαιωμάτων που προβλέπονται για τους κατόχους επαγγελματικής ταυτότητας ΕΓ' τάξης κατά τις διατάξεις του άρθρου 3 του ΠΔ. 340/1998, όπως αντικαταστάθηκε με την περίπτωση 7 της υποπαραγράφου Η.2 της παρ. Η' του άρθρου πρώτου του ν.4152/2013, οι λογιστές φοροτεχνικοί, που κατέχουν κατά τη δημοσίευση του ν. 4152/2013 επαγγελματική ταυτότητα Γ' τάξης του δευτέρου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 16 του ΠΔ. 340/1998, διατηρούν έως τις

31.12.2018 το δικαίωμα τήρησης διπλογραφικών βιβλίων μέχρι του ορίου των ακαθαρίστων εσόδων που προβλέπονται για τα απλογραφικά βιβλία του Κώδικα Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών. Η ανωτέρω προθεσμία δύναται να παραταθεί με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας.

9) Τα της ασκήσεως του επαγγέλματος του Λογιστή Φοροτεχνικού, οι προϋποθέσεις, τα δικαιολογητικά και η διαδικασία για τη χορήγηση της άδειας, το περιεχόμενο της επαγγελματικής δραστηριότητας κατά κατηγορία άδειας, οι διαδικασίες για την απόδειξη της άσκησης του επαγγέλματος, η διαδικασία και τα κριτήρια αξιολόγησης για την απόκτηση άδειας ανώτερης κατηγορίας, η πρόβλεψη μεταβατικών διατάξεων, η επιβολή κυρώσεων, καθώς και κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή του παρόντος θα καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, ύστερα από γνώμη της Κεντρικής Διοίκησης του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος. Το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, προ της έκφρασης γνώμης, θα ζητά τις απόψεις και θα διαβουλεύεται με τις δευτεροβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου των Λογιστικών Φοροτεχνικών.

10) Η παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 1479/1984 αντικαταστάθηκε ως εξής : "1. Ως μέλη του Ο.Ε.Ε. εγγράφονται υποχρεωτικά όλοι οι πτυχιούχοι των ελληνικών ανωτάτων οικονομικών σχολών, δηλαδή του Οικονομικού Πανεπιστημίου της Αθήνας (πρώην Α.Σ.Ο.Ε.Ε.), του Πανεπιστημίου Πειραιά (Πρώην Α.Β.Σ.Π.), του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών (πρώην Α.Β.Σ.Θ.), των Οικονομικών Τμημάτων του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, του Πανεπιστημίου Πατρών, του Πανεπιστημίου Αιγαίου και του Πανεπιστημίου Κρήτης, του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, οι πτυχιούχοι ισότιμων οικονομικών σχολών του εξωτερικού και οι πτυχιούχοι οικονομικών σχολών ή τμημάτων Πανεπιστημίων που θα ιδρυθούν ή θα μετατραπούν σε οικονομικές, εφόσον χρησιμοποιούν το πτυχίο τους για επαγγελματικούς λόγους στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα".

11) Τα δικαιώματα του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος για την έκδοση από αυτό των αδειών κάθε κατηγορίας καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών μετά από γνώμη της Κεντρικής Διοίκησης του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος.

Για τους κατόχους αναγνωρισμένου μεταπτυχιακού τίτλου στη Λογιστική Ελεγκτική, Εσωτερικό Έλεγχο, Κοστολόγηση και Διοίκηση Επιχειρήσεων, ο απαιτούμενος χρόνος άσκησης του επαγγέλματος Λογιστή Φοροτεχνικού για την απόκτηση άδειας ανώτερης τάξης μειώνεται για χρόνο ίσο προς τη διάρκεια σπουδών για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου (άρθρο 17 παρ.2 Ν.3470/2006,ΦΕΚ Α 132/28.6.2006).

7.4 Περιεχόμενο επαγγελματικής δραστηριότητας

Το περιεχόμενο της επαγγελματικής δραστηριότητας των λογιστών φοροτεχνικών κατά κατηγορία επαγγελματικής ταυτότητας καθορίζεται ως ακολούθως:

α) Οι κάτοχοι επαγγελματικής ταυτότητας λογιστή φοροτεχνικού Β' τάξης διενεργούν κάθε είδους λογιστικές και φοροτεχνικές εργασίες επιτηδευματιών τηρούντων απλογραφικά βιβλία.

β) Οι κάτοχοι επαγγελματικής ταυτότητας λογιστή φοροτεχνικού Α' τάξης διενεργούν κάθε είδους λογιστικές και φοροτεχνικές εργασίες επιτηδευματιών τηρούντων απλογραφικά και διπλογραφικά βιβλία.

Στις ως άνω περιπτώσεις για την απόκτηση της άδειας λογιστή – φοροτεχνικού λαμβάνεται υπόψη και η προϋπηρεσία που έχει αποκτηθεί στο Δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα (άρθρο 38 παρ. 1 του Ν. 2873/2000).

Σύμφωνα με το άρθρο 38 παρ. 2 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 5 παρ. 2 του Ν. 3453/2006: Οι επιτηδευματίες, καθώς και οι κοινοπραξίες ή κοινωνίες επιτηδευματιών, κατά τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 2 του Π.Δ. 186/1992, οι οποίοι: α) τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του Κ.Β.Σ., β) τηρούν βιβλία δεύτερης κατηγορίας του Κ.Β.Σ. και κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο έχουν πραγματοποιήσει ακαθάριστα έσοδα : αα) πάνω από 293.470,27 ΕΥΡΩ, εάν πρόκειται για εμπορική ή μικτή επιχείρηση, ββ) πάνω από 146.735,14 ΕΥΡΩ, εάν πρόκειται για επιτηδευματία που ασκεί εμπορική επιχείρηση παροχής υπηρεσιών ή είναι ελεύθερος επαγγελματίας, υποβάλλουν τις κάθε είδους δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος αρχικές, συμπληρωματικές, τροποποιητικές, περιοδικές και εκκαθαριστικές, αφού προηγουμένως έχουν υπογραφεί από λογιστή φοροτεχνικό, κάτοχο της σχετικής άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος από το Ο.Ε.Ε.

Σε περίπτωση παράβασης των ανωτέρω διατάξεων επιβάλλονται οι προβλεπόμενες στην παρ. 5 του άρθρου 38 του Ν. 2873/2000 (ΦΕΚ 285/Α΄/2000) κυρώσεις (Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο, ΕΛΚΕΠΑ)

7.5 Ο ρόλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (Ο.Ε.Ε.)

Το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (Ο.Ε.Ε.) ιδρύθηκε το 1980 με το Ν. 1100/80 και σύμφωνα με το θεσμικό του πλαίσιο είναι ο επιστημονικός σύμβουλος της πολιτείας και της κοινωνίας.

Στο Ο.Ε.Ε. εγγράφονται ως μέλη, οι πτυχιούχοι οικονομικών σπουδών των ΑΕΙ και με τη θεσμοθέτηση του επαγγέλματος του οικονομολόγου με το ΠΔ 475/1991:

- α) αναγνωρίζεται ο επαγγελματικός τους τίτλος ,
- β) καθορίζονται οι όροι πρόσβασης –εισόδου στο επάγγελμα για αποφοίτους εφόσον χρησιμοποιούν το πτυχίο τους για επαγγελματικούς λόγους στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα,
- γ) διασφαλίζεται η διαφάνεια κατά την άσκηση του επαγγέλματος

Η Πολιτεία αναγνωρίζοντας τη συμβολή του Ο.Ε.Ε. στο οικονομικό γίνεσθαι της χώρας, του ανέθεσε με το Ν. 2515/97 και με το ΠΔ 340/1998 την οργάνωση του επαγγέλματος του λογιστή-φοροτεχνικού και την χορήγηση των αντίστοιχων επαγγελματικών ταυτοτήτων.

Σήμερα το Ο.Ε.Ε. είναι σε θέση να συμβάλει ουσιαστικά άμεσα και πρακτικά στους τομείς της Εθνικής Οικονομίας, όπως:

- στη διαμόρφωση αποτελεσματικού και δίκαιου φορολογικού συστήματος,
- στην αναπτυξιακή διαδικασία, στη λειτουργία θεσμών οικονομικού αντικειμένου και
- στην εξεύρεση – αξιοποίηση πόρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της Εθνικής Οικονομίας.

Σκοποί του Ο.Ε.Ε. είναι:

1. Η γνωμοδότηση για γενικά και ειδικά οικονομικά θέματα.
2. Η επεξεργασία και η εισήγηση στις αρμόδιες κρατικές αρχές γενικών οικονομικών και ειδικών δημοσιονομικών λογιστικών ελεγκτικών κοστολογικών εμπορικών και λοιπών αρχών.
3. Η γνωμοδότηση σε θέματα εκπαίδευσης του οικονομικού τομέα.
4. Η χορήγηση στα μέλη του όταν χρησιμοποιούν το πτυχίο τους για επαγγελματικούς λόγους, ειδικής άδειας να ασκήσουν το οικονομολογικό επάγγελμα.
5. Η συνεργασία με τα επιστημονικά και επαγγελματικά σωματεία του κλάδου των Οικονομικών Επιστημόνων και η παροχή βοήθειας σε αυτά για την επίτευξη των σκοπών τους.

Το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, σε άριστη και θεσμοθετημένη σχέση με τα Οικονομικά Πανεπιστήμια και τους επαγγελματικούς φορείς του κλάδου των Οικονομολόγων αντιμετωπίζει τα προβλήματα που προκύπτουν από την διαδικασία και την εφαρμογή της οικονομικής επιστήμης.

Το Ο.Ε.Ε. διοικείται από την Κεντρική Διοίκηση η οποία απαρτίζεται από 15 μέλη δηλαδή, τον Πρόεδρο, Α΄ Αντιπρόεδρο, Β΄ Αντιπρόεδρο, το Γενικό Γραμματέα, τον Οικονομικό Επόπτη και 10 συμβούλους. Η Κ.Δ. εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία από τη Συνέλευση των Αντιπροσώπων. Η ανάδειξη των 200 Αντιπροσώπων του Ο.Ε.Ε. γίνεται μετά από εκλογική διαδικασία κάθε τρία χρόνια από τα εγγεγραμμένα μέλη του ανά την Ελλάδα.

Για την καλύτερη λειτουργία του Ο.Ε.Ε. ιδρύθηκαν 16 Περιφερειακά Τμήματα με Περιφερειακές Αρμοδιότητες τα οποία αποτελούν την έκφραση του Ο.Ε.Ε. στην περιοχή τους για κάθε θέμα που έχει σχέση με την Περιφέρειά τους και προωθούν τοπικά την πολιτική του Ο.Ε.Ε. Τα Π.Τ. διοικούνται από επταμελείς Τοπικές Διοικήσεις οι οποίες προέρχονται από τις εκλογές των εγγεγραμμένων μελών της Περιφέρειάς τους κάθε τρία χρόνια.

Στο Π.Δ. 475/91 περιγράφονται οι δραστηριότητες του οικονομολογικού επαγγέλματος οι οποίες ειδικότερα είναι:

1. Ανάλυση, επεξεργασία και ερμηνεία οικονομικών φαινομένων, μεγεθών, η σύνταξη και υποβολή σχετικών μελετών και εκθέσεων προς επιχειρήσεις, οργανισμούς και γενικά φορείς οικονομικής δραστηριότητας.
2. Παροχή συμβουλών επί οικονομικών επιχειρησιακών, αναπτυξιακών, ταμειωτικών, χρηματοπιστωτικών, φοροτεχνικών και εμπορικών θεμάτων προς φορείς οικονομικής και επιχειρησιακής δραστηριότητας του ιδιωτικού, του δημόσιου τομέα και της Δημόσιας Διοίκησης.
3. Παροχή υπηρεσιών οργάνωσης, διεύθυνσης των οικονομικών δραστηριοτήτων επιχειρήσεων καθώς και φορέων οικονομικής δραστηριότητας του Δημόσιου Τομέα.
4. Παροχή υπηρεσιών οργάνωσης, διεύθυνσης, εποπτείας λογιστικών υπηρεσιών, σχεδιασμός κατάρτιση και υπογραφή Οικονομικών καταστάσεων.
5. Παροχή φοροτεχνικών υπηρεσιών, οργάνωση, λειτουργία και διεύθυνση γραφείων και επιχειρήσεων για την παροχή των ως άνω υπηρεσιών.
6. Σχεδιασμός στατιστικών και οικονομετρικών μεθόδων και ερευνών, επεξεργασία, ανάλυση, ερμηνεία και γενικά επιστημονική και πρακτική αξιοποίηση στατιστικών στοιχείων που αφορούν στην οικονομία, στα οικονομικά μεγέθη, στους συντελεστές της παραγωγής, στην παραγωγική και αναπτυξιακή διαδικασία.
7. Έλεγχος της διαχείρισης, των οικονομικών καταστάσεων βιβλίων και στοιχείων, επιχειρήσεων, Οργανισμών, Ιδρυμάτων και γενικά φορέων οικονομικής και επιχειρησιακής δραστηριότητας ή διαχείρισης φορέων του ιδιωτικού ή του Δημόσιου τομέα κατά τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας και η σύνταξη - έκδοση των αναγκαίων και σχετικών πορισμάτων εκθέσεων και πιστοποιητικών.
8. Διδασκαλία των θεωριών, αρχών, μεθόδων και πορισμάτων της οικονομικής επιστήμης και σκέψης και της εφαρμοσμένης οικονομικής, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, εξαιρουμένων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Η διασφάλιση του δημοσίου και του κοινωνικού συμφέροντος από τις πληγές της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας επιτυγχάνεται με την υπεύθυνη νομοθετικά και θεσμικά ελεγχόμενη άσκηση των ειδικοτήτων του οικονομολογικού επαγγέλματος. (Οικονομικά Χρονικά, 2013)

Οι ετήσιες συνδρομές που καταβάλλουν τα μέλη του Ο.Ε.Ε. είναι οι εξής:

Έτος	Τακτική Ετήσια Συνδρομή	Τακτική Ετήσια Συνδρομή για τα 5 πρώτα χρόνια από την κτήση του πτυχίου*
1984-1992:	4,40 €	2,20 €
1993-1997:	8,80 €	4,40 €
1998 μέχρι σήμερα:	15,00 €	7,50 €

* Στον υπολογισμό των 5 ετών συμπεριλαμβάνεται και το έτος κτήσης του πτυχίου

Κατά την εγγραφή τους τα υποψήφια μέλη καταβάλλουν το ποσό του 1,50 ΕΥΡΩ εφάπαξ ως δικαίωμα εγγραφής (<http://www.oe-e.gr/>).

Όμως οι πραγματικές εισφορές προς το ΟΕΕ διαμορφώνονται περίπου στα 60€ το χρόνο από κάθε επαγγελματία που ασκεί οικονομολογικό επάγγελμα και έχει δικαίωμα εγγραφής σε αυτό. Συγκεκριμένα οι ασκούντες οικονομολογικό επάγγελμα καταβάλουν ετησίως, εκτός της τακτικής συνδρομής (15€), ποσό για την υπεύθυνη δήλωση για την ακρίβεια των στοιχείων που καταβάλλονται για λογαριασμό των πελατών (15€) καθώς και για το δικαίωμα εκπαίδευσης (30€). Συνεπώς τα έσοδα για το ΟΕΕ είναι σημαντικά γιατί τα μέλη του ΟΕΕ υπολογίζονται στα 110.000 άτομα περίπου.

Στα μελλοντικά σχέδια του ΟΕΕ είναι η ενεργοποίηση του θεσμικού του ρόλου, δηλαδή να συμμετέχει εντατικά σε επιτροπές, ομάδες εργασίας και νομοπαρασκευαστικές επιτροπές. Τέλος, είναι επιτακτική ανάγκη η κατοχύρωση νέων ειδικοτήτων του οικονομολογικού επαγγέλματος, όπως, ο οικονομολόγος μελετητής, ο αξιολογητής, και ο εσωτερικός ελεγκτής σύμφωνα με τις εξελίξεις τις αγοράς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το δίλημμα που εκφράστηκε σχετικά με το επιστημολογικό ή μη χαρακτήρα της Σύγχρονης Λογιστικής, προήλθε από το γεγονός ότι την ταύτισαν με τη καταστιχογραφία η οποία θεωρήθηκε ότι αποτελεί το κατ' εξοχήν περιεχόμενο της. Αυτό βέβαια δεν είναι σωστό, γιατί το τεχνικό περιεχόμενο της Λογιστικής αποτελεί συμπλήρωμα αλλά και προϋπόθεση εφαρμογής του θεωρητικού της πλαισίου. Και για να γίνει αυτό, θα πρέπει οι λογιστικές τεχνικές να είναι διαρθρωμένες κατά τέτοιο τρόπο, που να έχουν ως υπόβαθρο το επιστημονικό πνεύμα, έτσι ώστε αυτό να αποτελεί εγγύηση, ότι θα συνεξελίσσεται η Λογιστική παράλληλα με τους επιστημονικούς κλάδους που αποτελούν θεωρητικό της περιεχόμενο. Μόνο έτσι το τεχνικό περιεχόμενό της γίνεται μέσον, όπου είναι δυνατή η εφαρμογή επιστημονικών γνώσεων και όπου εμποδίζονται οι λογιστικές τεχνικές να καταστούν: σκοπός της Λογιστικής.

Η Σύγχρονη Λογιστική επομένως, όπως εμφανίζεται σήμερα με τις πρόσφατες εξελίξεις της αποτελεί: σημείο συνάντησης πολλών επιστημονικών κλάδων καθώς και θεωριών από το δυναμικό συσχετισμό των οποίων προκύπτει η ιδιοτυπία της, ως αυτοτελούς επιστήμης, διοικητικής μορφής κατά τη γνώμη μας. Φυσικά δεν νομίζουμε ότι είναι ή θα εξελιχθεί σε αυθεντική - καθαρή επιστήμη, αφού επιδιώκει πρακτικούς σκοπούς ανάπτυξης των επιχειρήσεων. Γιατί, όπως υποστηρίξαμε ήδη, η Σύγχρονη Λογιστική:

- Λειτουργεί χάριν της Διοίκησης
- Η Διοίκηση ασκείται μέσω της Λογιστικής

ενώ η καθαρή επιστήμη: «υψώνεται σε επίπεδο αφαίρεσης, που της επιτρέπει να υπερβεί το συγκεκριμένο και να αναζητήσει νόμους που διέπουν τις σχέσεις των φαινομένων. Πράγμα που δε συμβαίνει με τη Λογιστική».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΛΗΦΑΝΤΗΣ Γ., *Χρηματοοικονομική Λογιστική* (3η έκδοση). Εκδόσεις Πάμισος, Αθήνα 2008
- ΒΕΝΙΕΡΗΣ Γ., ΚΟΕΝ Σ., ΚΩΛΕΤΣΗ Μ., *Λογιστική Κόστους Αρχές και Εφαρμογές*, Έκδοση 2η, Πελαιοαννίδου, Αθήνα, 2005
- ΒΕΝΙΕΡΗΣ Γ. , *Λογιστική Κόστους*, Έκδοση 2η, Πελαιοαννίδου, Αθήνα, 2005
- ΕΛΚΕΠΑ, *Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο*
- ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, *Τεύχος πρώτο, Ν. 4152/2013, αρ. φύλλου 107, 9 Μαΐου 2013*
- ΖΩΗΣ Α., *Κνωσός, Το εκστατικό όραμα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1995.
- ΘΕΟΧΑΡΗΣ Ρ., *Αρχαία και Βυζαντινή Οικονομική Ιστορία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1983.
- ΚΑΜΠΟΥΡΑΚΗ - ΠΑΤΕΡΑΚΗ Η., «Η λογιστική στην καθημερινή ζωή των αρχαίων», *Πατρίς*, 21/02/2005, σελ. 23-32.
- ΚΑΝΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Σύγχρονες οικονομικές σκέψεις των αρχαίων Ελλήνων*, 1996.
- ΚΑΝΤΖΟΣ Κ., ΧΟΝΔΡΑΚΗ Α., *Ελεγκτική Θεωρία και Πρακτική*, Έκδοση 2^η Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2006.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ Ι., ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Α., και ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ Δ., *Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα*. Εκδόσεις Δίων Αθήνα 2014
- ΚΑΠΛΑΝΗΣ Β., «Η λογιστική στις επιχειρήσεις την επόμενη δεκαετία» *Accountancy Greece*, 12, Σεπτέμβριος 2013, σελ.50-51.
- ΛΕΚΑΡΑΚΟΥ-ΝΙΖΑΜΗ Κ., *Χρηματοοικονομική Λογιστική 1*, Πειραιάς 2008.
- ΜΠΑΛΗ Θ., *Απαρχές Λογιστικής και Ελέγχου στους προϊστορικούς χώρους Εγγύς Ανατολής και Ελλάδος*, Αθήνα, 1978.
- ΜΠΑΛΗ Θ., *Σύγχρονη Χ/Ο Λογιστική*, Το οικονομικό, Αθήνα 1996.
- ΝΙΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ Κ., «Ιστορικά στοιχεία της εξέλιξης της λογιστικής στην Ελλάδα», *Accountancy Greece*, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2012, σελ.34-45.
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, Περιοδικό του Ο.Ε.Ε., τεύχος 2, 2013
- ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Α., *Νέες κατευθύνσεις στη Θεωρητική Θεμελίωση της Λογιστικής*, Αθήνα 1975.

- ΠΑΡΟ Α., *Σουμέριοι: Οι απαρχές τον πολιτισμού στην Εγγύς Ανατολή*, Εκδόσεις «Η Καθημερινή», Αθήνα 2006.
- ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ Ν., *Παραδείγματα εφαρμογής-ΔΛΠ, ΔΠΧΠ, Διερμηνείες*, Τόμος Α&Β, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα 2009
- ΣΓΟΥΡΙΝΑΚΗΣ Ν., et al., *Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα*, 2015
- ΦΙΛΙΟΣ Β., *Διοικητική Λογιστική*, Έλλην, Αθήνα 1998.
- ΦΙΛΙΟΣ Β., *Ιστορία της Νεότερης Ελληνικής Λογιστικής*, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα 1998
- American Institute of Certified Public Accountants (AICPA), «Improving Business Reporting - A Customer Focus: A Comprehensive Report of the Special Committee on Financial Reporting», New York *AICPA*, 1994.
- BROWN R., *A history of accounting and accountants*, Εκδόσεις Cossimo, New York, 2004.
- CAILLE A., «Η γένεση του homo economicus», *Courrier της UNESCO 1*, 1997
- CIPOLLA C. M., *Η οικονομική ιστορία της ανθρωπότητας*, Παπαζήση, Αθήνα 1974
- CIPOLLA C. M., *Η Ευρώπη πριν τη βιομηχανική επανάσταση. Κοινωνία και οικονομία 1000-1700 μ.Χ.*, Θεμέλιο, Αθήνα 1988
- CHADWICK J., *Ο Μυκηναϊκός κόσμος*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1999.
- CLARK G., PIGGOTT S., *Προϊστορικές κοινωνίες*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1980.
- DUBY G., *Μεσαιωνική Δύση: Κοινωνία και Ιδεολογία*, EMNE 1988.
- GEIJSBEEK J. B., *Anvient Double Entry Bookkeeping : Luca Paccioli treatise*, 1914
- GLEESON-WHITE J., *Διπλογραφία – Πως οι έμποροι της Βενετίας δημιούργησαν τα σύγχρονα χρηματοοικονομικά*, 2011
- HAGEN R.S., HAGEN R., *Egypt*, Εκδόσεις TASCHEEN, Cologne 2005.
- LÉVY E., *Sparte: Histoire politique et sociale jusqu'à la conquête romaine*. Paris: Éditions du Seuil, 2003
- MASTERS B., CHAMBER A., «Accounts of the sixteenth century», *London Record Society*, 20, 1984, σελ. 9-32.

- NORTH D., *Δομή και μεταβολές στην οικονομική Ιστορία*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2000
- PICARD R., *Affective Computing*, MIT Press, 1997
- RANKI G., *Περιφερειακές Ευρωπαϊκές Οικονομίες (19ος – 20ος αι.)*, Ε.Μ.Ι.Κ., Ερμούπολη Σύρου 1986
- RUIPEREZ M ., MELENA J., *Οι Μυκηναίοι Έλληνες*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996.
- TREUIL R., DARCQUE P., POURSAT J., TOUCHAIS G., *Οι πολιτισμοί τον Αιγαίου*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996.